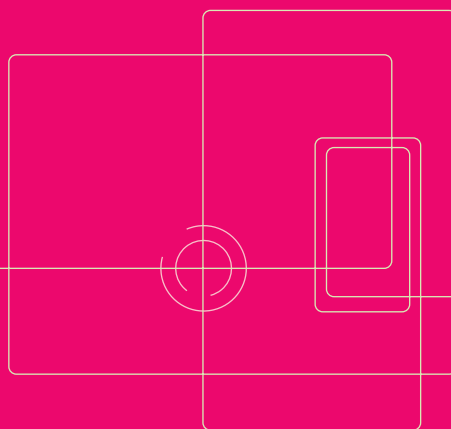

SELVITYS

Kirjallisuuden asema nykyisessä mediaympäristössä

Sebastian Schauman ja Oskar Korkman

SVENSKA
LITTERATURSÄLLSKAPET
I FINLAND

Sisällys

Johdanto	4
Tausta	6
OSA I: KIRJALLISUUS NOPEATEMPOISESSA ARJESSA	12
Arjen rytmi ja rakenne vaikeuttavat lukemista	14
Kirjallisuuden formaatit mukautuvat arjen rytmiin ja rakenteeseen	15
Lukemisen ”poikkeustilanteet” arjessa	17
Yhteenveto	19
OSA II: KIRJALLISUUS HORISONTAALISESSA MEDIAYMPÄRISTÖSSÄ	20
Pirstoutuneessa mediaympäristössä navigoiminen	22
Kirjallisuus osana laajempaa tietovirtaa	24
Kirjallisuus saa näkyvyyttä ja merkitystä sosiaalisen median avulla	26
Yhteenveto	28
OSA III: KIRJALLISUUDEN ASEMA JATKUVASTI MUUTTUVASSA MEDIAYMPÄRISTÖSSÄ	30
Kirjallisuus irtiottona arjesta	32
Kirjallisuus oppaana monimutkaisessa ja vaikeatulkintaisessa nykyajassa	33
Kirjallisuus osana syventävää tiedonhakua	35
Kirjallisuus sosiaalisena ja kulttuurisena energiana mediavirroissa	37
Yhteenveto	38
Johtopäätökset	40
Lopuksi	46

Johdanto

Kirjallisuuden yhteiskunnallinen asema on murrosvaiheessa. Viime vuosikymmenten muutokset mediaympäristössä ja ihmisten arjessa ovat luoneet uusia tapoja tutustua tarinoihin, tietoon ja kulttuuriin. Lukutottumuksissa ei ole muuttunut vain se, kuinka usein ja kuinka paljon luetaan, vaan myös tilanteet, joissa pidempiä tekstejä luetaan ja joissa kirjallisuuden koetaan olevan merkityksellistä ja arvossaan.

Tämän raportin lähtökohtana ovat edellä mainitut muutokset. Sen sijaan, että kirjallisuutta tarkasteltaisiin tarkoin rajattuna ilmiönä, sitä analysoidaan osana suurempaa mediaekosysteemiä ja ihmisten päivittäistä mediankäyttöä. Yksi analyysin keskeisistä lähtökohdista onkin, että kirjallisuuden arvo määrittyy suhteessa muihin ilmiöihin, eikä sitä siksi voi tarkastella muusta kulttuurista irrallisena ilmiönä. Sen sijaan kirjallisuutta tulee tarkastella yhdessä muiden medioiden kanssa, osana oppimisprosesseja sekä sisältöä kierrättävien kulttuuri-ilmiöiden kautta.

Kyse ei ole siis vain siitä, miten kirjallisuutta kulutetaan tai kuinka suuri rooli sillä on ihmisten elämässä. On myös kysyttävä, mikä kirjallisuuden asema on nykyajassa, jota leimaavat nopeatempoisuus, verkotuneisuus sekä informaation ja kulttuurin jatkuva tulva.

Tutkimuksen tarkoituksena on oppia ymmärtämään paremmin kirjallisuuden nykyistä asemaa. Tutkimuskirjallisuuden, asiantuntijahaastattelujen ja laadullisen haastattelututkimuksen pohjalta tutkimuksessa analysoidaan, miten kirjallisuutta kulutetaan, miten se koetaan ja mistä sen merkitys muodostuu suhteessa muihin medioihin ja arjen olosuhteisiin.

Raportti on osa Svenska litteratursällskapet i Finland -yhdistyksen strategista työtä edistää ymmärrystä kirjallisuuden merkityksestä digitalisaation ja muuttuvan mediaympäristön leimaamassa ajassa. Raportin tarkoituksena on toimia tiedon ja keskustelun pohjana toimijoille, jotka edistävät kirjallisuutta ja lukemista käytännössä, pikemminkin kuin edistää akateemista teorianmuodostusta tai tutkimusta. Siksi se pyrkii tarjoamaan näkökulmia ja analyttisiä työkaluja, jotka auttavat ymmärtämään kirjallisuuden asemaa yhteiskunnassa, jossa sekä arki että mediaympäristö muuttuvat nopeasti.

Raportti alkaa lyhyellä taustoittavalla luvulla, jossa kuvaillaan analyysin lähtökohtina olevia mediaympäristön ja yhteiskunnan muutoksia. Seuraavana on luku menetelmistä, jonka jälkeen esitellään raportin kolme analyysiosaa. Ensimmäisessä osassa analysoidaan kirjallisuuden asemaa nopeatempoisessa ja liikkuvassa arjessa keskittyen siihen, miten arjen rakenne ja rytmi vaikuttavat kirjallisuuden kuluttamiseen. Toisessa osassa tutkitaan, miten kirjallisuus toimii mediaympäristössä, jossa tieto ja kulttuuri liikkuvat horisontaalisesti, eli ne leviävät verkostojen, suositusten ja sosiaalisen kanssakäymisen välityksellä sen sijaan, että kulkisivat suoraviivaisesti perinteisiä institutionaalisia kanavia pitkin. Kolmannessa osassa aiheeseen syvennytään tarkemmin ja analysoidaan kirjallisuuden merkitystä nykypäivänä ja nykyisessä mediaympäristössä aiempiin analyysin osiin pohjautuen.

Lopuksi esitellään viisi johtopäätöstä siitä, miten kirjallisuutta ja lukemista voidaan edistää nykyisessä muuttuneessa arjessa ja mediaympäristössä.

Keskeiset käsitteet ja tutkimuksen rajaus

Viime vuosina on tehty useita tutkimuksia, jotka ovat lisänneet tietoa lukutottumuksista, kirjojen kuluttamisesta ja asenteista lukemista kohtaan (Berglund & Steiner 2026; Heikkilä 2024; Hanifi et al. 2021). Aiempaa tietoa käytetään tämän raportin pohjana, mutta teemaa tarkastellaan jonkin verran erilaisesta näkökulmasta. Sen sijaan, että tutkittaisiin, mitä, kuinka usein ja missä formaatissa ihmiset nykyään lukevat, keskittyy tämä tutkimus kirjallisuuden asemaan ja merkitykseen ihmisten arjessa ja digitalisoituneessa mediaympäristössä, jossa tavat hankkia tietoa ja osallistua kulttuuriin ovat muuttuneet.

Tässä raportissa kirjallisuudella tarkoitetaan kaikkia pidempiä yhtenäisiä tekstipohjaisia teoksia, kuten kauno- ja tietokirjallisuutta sekä laajoja journalistisia tekstejä, riippumatta siitä, onko ne julkaistu painettuina, digitaalisina vai äänitallenteina.

Lukemisella raportissa viitataan ensisijaisesti pidempien ja yhtenäisten tekstien, kuten kirjojen, laajojen journalististen tekstien ja mui-

den jonkinasteista syventymistä ja keskittymistä vaativien tekstien, lukemiseen. Käsite eroaa niin sanotusta internet-lukemisesta, jolle on tunnusomaista lukea lyhyempiä ja hajanaisempia tekstimuotoja, kuten sosiaalista mediaa, chatteja ja uutisvirtoja (Heikkilä 2024). Kun raportissa käsitellään muutoksia lukemisessa, tarkoitetaan siis ensisijaisesti perinteisempää pidempien tekstien lukemista.

Koska kirjallisuutta kulutetaan nykyisin monessa eri formaatissa ja eri medioiden kautta, käsitellään analyysissä myös kysymyksiä lukemisen tavoista ja median käytöstä. Siksi raportissa tutkitaankin kirjallisuutta sekä sisältönä että kulttuurimuotona, ihmisten tapoja kuluttaa kirjallisuutta arjessaan ja sitä, mitkä olosuhteet vaikuttavat heidän mediankäyttötottumuksiinsa.

Tausta

Viime vuosikymmeninä sekä mediaympäristö että ihmisten arki ovat muuttuneet perusteellisesti. Muutoksen taustalla vaikuttavat niin teknologian, kulttuurin, talouden kuin politiikankin prosessit, jotka yhdessä ovat muuttaneet ihmisten tapoja tutustua tietoon, tarinoihin ja kulttuuriin. Samalla ne ovat muuttaneet myös sitä, miten eri medioita käytetään ja arvotetaan ja miten niille annetaan tilaa arjessa.

Teknologinen kehitys. Digitaaliset alustat ja algoritmiset järjestelmät ovat vakiinnuttaneet medialogiikan, joka suosii nopeaa lyhytmuotoisen sisällön kuluttamista. Sosiaalinen media ja videopalvelut tarjoavat jatkuvana tulvana sisältöä, jossa käyttäjän tarkkaavaisuus pirstoutuu (Ward et al. 2017). Teknologia on tuonut kuitenkin tullessaan myös uusia hitaampia ja syventäviä sisältöjä, kuten podcasteja ja äänikirjoja (Lindh & Hiidenmaa 2023; Martens et al. 2022). Samaan aikaan tekoälystä on tullut tiedonhakuun ja -hankintaan sekä sisällöntuotantoon käytettävien työvälineiden kautta yhä tärkeämpi osa ihmisten informaatioympäristöä.

Arjen ja kulttuurin muutokset. Työ- ja yksityiselämän kiihtyneen tahdin sekä aktiviteettien ja valinnanmahdollisuuksien lisääntymisen seurauksena on ihmisten ajankäyttö pirstoutunut entisestään (Rosa 2013). Digitaaliset mediat täyttävät tänä päivänä lyhyemmät hetket, mikä muuttaa pidempiaikaista ja yhtenäistä keskittymistä vaativien aktiviteettien edellytyksiä (Nivins et al. 2026; Rioja et al. 2023).

Muuttuneet normit ja arvot. Aiemmin lukemista pidettiin koulutuksen ja työnteon edellytyksenä, mutta tämän välineellisen hyödyn lisäksi se nähtiin laajemmin myös tiiviinä osana sivistysihannetta (Hakoniemi 2018). Sivistysihanne elää edelleen, mutta sen merkitys on muuttunut. Hyötyä ja tehokkuutta ihannoivassa yhteiskunnassa korostuvat yleensä heti käytettävissä ja mitattavissa olevat asiat (Ritzer 2004), kun taas hitaampia ja mietiskelevämpiä toimintatapoja ei nähdä yhtä hyväksyttävänä.

Institutionaaliset muutokset. Muutokset mediaympäristössä ovat myös vaikuttaneet instituutioihin, kuten kouluun, kirjastoon ja mediaan, jotka perinteisesti ovat kannatelleet kirjallisuutta ja lukemista. Niiden sisältö ja toimintatavat ovat muuttuneet samaan tahtiin kuin tekstikäsité on laajentunut ja tavat käyttää mediaa ovat uudistuneet. Kirjallisuus ja lukeminen yhdistyvät yhä useammin auditiivisiin, visuaalisiin ja digitaalisiin ilmaisumuotoihin, ja ympäristöt, joissa kirjallisuutta kohdataan ja käytetään, ovat avoimempia, interaktiivisempia ja sosiaalisempia (Halinen et al. 2013). Tämä edellyttää institutionaalista muutosta aiemmasta hiljaisesta, yksilökeskeisestä pitkäkestoisen lukemisen normista monipuolisempaan tapaan käyttää kirjallisuutta tai työskennellä sen parissa.

Näkemykset kulttuurisesta pääomasta. Kirjallisuus on historiallisesti ollut keskeinen sivistyksen ja sosiaalisen aseman tunnusmerkki, mutta nykyään samasta asemasta kilpailee joukko muita ilmaisun muotoja. Etenkin nuorempien sukupolvien keskuudessa asema saavutetaan kuluttamalla digitaalista kulttuuria, kuten suoratoistoa, pelejä ja sosiaalista mediaa. Samanaikaisesti on havaittavissa kehitys kohti niin

sanottua kulttuurista kaikkiruokaisuutta, jossa kyky liikkua sujuvasti eri tyyli- ja -formaattien välillä kasvattaa kulttuurista pääomaa (Weingartner 2020). On olemassa riski, että joissain yhteyksissä lukeminen nähdään merkinä sosiaalisesta ja kulttuurisesta yhteenkuuluvuudesta ja siksi poissulkevana (Heikkilä 2024; Van Deursen & Van Dijk 2014).

Samaan aikaan lukemisen tavat ovat monipuolistuneet. Perinteinen kirjojen lukeminen on vähentynyt, kun taas muut tavat kuluttaa kirjallisuutta ja lukea, kuten äänikirjat ja internet-lukeminen, ovat lisääntyneet (Hanifi et al. 2021; Heikkilä 2024). Nykyään kirjallisuutta kulutetaan siis entistä useammilla tavoilla, mutta myös lukemisen asema ja merkitys ovat nykyisin monivivahteisempia.

Edellä mainittujen muutosten vuoksi kirjallisuus ja lukeminen ovat historiallisessa väli-tilassa. Yhteiskunta on asteittain siirtymässä tekstikeskeisestä ihanteesta kohti monipuolisempaa mediaympäristöä, jossa auditiivisilla ja visuaalisilla ilmaisumuodoilla on yhä suurempi merkitys (Jarvis 2023). Tänä murrosaikana kirjallisuuden muodot, käyttö ja merkitys neuvotellaan uusiksi.

Tämän ilmeisenä seurauksena kirjallisuus ei ole enää tiedon ja kulttuurin itsestään selvä keskiö samassa määrin kuin ennen. Kirjallisuus on sen sijaan yksi useista tavoista hahmottaa maailmaa. Muutosten merkittävänä seurauksena myös lukutaidon käsite on laajentunut. Kun lukeminen aiemmin yhdistettiin kykyyn ymmärtää ja tulkita painettua tekstiä, kattaa lukutaito nykyisin laajemman osaamiskokonaisuuden (Halinen et al. 2013).

Ollakseen lukutaitoinen tänä päivänä pitää lukemisen lisäksi osata navigoida monimutkaisissa informaatioympäristöissä, tulkita sisältöä useissa eri formaateissa ja arvioida lähteitä pirstoutuneessa mediaympäristössä. Teksti, kuva ja ääni toimivat yhdessä, ja ymmärrys muodostetaan usein etsimällä tietoa useista eri ilmaisumuodoista.

Näin ollen keskustelua kirjallisuuden tulevaisuudesta tulee lähestyä tasapainoisesta näkökulmasta. Keskustelussa täytyy siis välttää sekä alarmismia, jossa jokainen muutos merkitsee rappiota, että relativismia, jossa kaikki mediankäytön muodot nähdään tasa-arvoisina. Tasa-

painoisessa lähestymistavassa tunnustetaan, että mediaympäristössä on käynnissä radikaali muutos, mutta pyritään samalla ymmärtämään, mikä merkitys kirjallisuudella voisi näissä uusissa olosuhteissa olla. Siksi tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ole arvottaa kyseistä muutosta, vaan analysoida, miten muutos vaikuttaa kirjallisuuden asemaan ja merkitykseen.

Tämän mukaisesti eri median muotoja analysoidaan raportissa ennakkoluulottomasti. Nopeat ja hitaat mediat sekä digitaaliset ja analogiset formaatit nähdään eri tapoina tyydyttää informaation, elämysten ja syventymisen tarpeita, eikä siis toistensa eriarvoisina vasta-kohtina.

Se ei kuitenkaan tarkoita, että heikentyneen lukutaidon ja keskittymiskyvyn kaltaiset haasteet, jotka usein nousevat esille, kun keskustellaan lukemisesta ja sosiaalisista medioista, olisivat merkityksettömiä. Nämä haasteet eivät kuitenkaan ole tämän tutkimuksen keskiössä, vaan raportissa keskitytään analysoimaan, miten muuttunut mediaympäristö on vaikuttanut kirjallisuuden asemaan ja merkitykseen.

Tutkimusmenetelmä

Tutkimus on toteutettu neljässä vaiheessa. Johdantovaiheessa tehtiin tilannealanyysi aiheeseen liittyvien aiempien tutkimusten pohjalta. Samanaikaisesti haastateltiin kulttuuri- ja media-alan asiantuntijoita, joilta kerättiin kirjallisuuden nykyasemaa koskevia näkökulmia.

Seuraavaksi tehtiin laadullinen kaksivaiheinen haastattelututkimus: ensin pilottitutkimus ja sen jälkeen varsinainen tutkimus. Pilottitutkimus koostui kahdeksasta haastattelusta, joiden avulla testattiin ja kehitettiin haastattelurunkoa ja menetelmää. Tämän jälkeen tehtiin laajempi haastattelututkimus, johon osallistui 28 haastateltavaa.

Haastattelut olivat puolistrukturoituja ja niissä keskityttiin osallistujien arkeen, mediankäyttöön ja kirjallisuussuhteeseen. Osallistujilta kysyttiin muun muassa, miten he käyttävät eri medioita arjessaan, miten he paneutuvat eri teemoihin tai mielenkiinnonkohteisiin, mikä on kirjallisuuden merkitys näissä toiminnoissa ja missä asemassa lukeminen on

heidän mediankäyttötavoissaan. Keskustelut olivat luonteeltaan avoimia ja niissä vältettiin arvottamasta eri mediankäyttötapoja.

Haastateltaviksi valittiin henkilöitä, jotka lukevat kirjoja (painettuja ja/tai digitaalisia) vähintään muutaman kerran kuukaudessa mutta korkeintaan muutamana päivänä viikossa. Henkilöt, jotka eivät lue koskaan tai jotka lukevat päivittäin, rajattiin tutkimuksen ulkopuolelle. Rajaus tehtiin, jotta saataisiin monivivahteisempi kuva kirjallisuuden asemasta laajemmassa mediaympäristössä. Valintaprosessissa pyrittiin saamaan mukaan henkilöitä, jotka tutustuvat tarinoihin, tietoon ja syventävään sisältöön useiden eri medioiden avulla, sen sijaan että tutkittaisiin vain nimenomaan kirjojen lukijoita.

Vaikka vastaavaa tilastotietoa ei Suomesta ole, osoittavat ruotsalaisen vuoden 2026 Bokbarometern-tutkimuksen tulokset, että rajaus todennäköisesti kattaa suuren enemmistön aikuisväestöstä. Bokbarometern-tutkimuksessa noin 74 prosenttia osallistujista vastasi lukevansa kirjoja edes silloin tällöin, mutta ei päivittäin (Berglund & Steiner 2026). Se osoittaa, että osallistujien rajaus kattaa laajan joukon henkilöitä, joilla on vaihteleva, mutta kuitenkin säännöllinen suhde kirjallisuuteen.

Laadullisen haastattelututkimuksen osallistujat ovat ruotsinkielisiä suomalaisia eri puolilta Suomea sekä kaupungeista, lähiöistä että maaseudulta. Osallistujien koulutustaso vaihtelee matalasta korkeaan ja sukupuolijakauma on tasainen. Osallistujat jaettiin neljään ikäryhmään: 16–25-vuotiaat, 26–35-vuotiaat, 36–50-vuotiaat ja 51–70-vuotiaat.

Haastateltaviksi valittiin vain ruotsinkielisiä suomalaisia, koska raportti on tehty Svenska litteratursällskapet i Finland -yhdistyksen puitteissa. Tutkimus käsittelee kuitenkin laajempia mediaympäristön, arjen ja lukemisen tapojen muutoksia, jotka eivät ole sidoksissa tiettyyn kieleen tai kieliryhmään, ja siksi analyysin katsotaan olevan käytettävissä myös laajemmassa suomalaisessa ja pohjoismaisessa yhteydessä.

Haastattelut analysoitiin temaattisesti keskittyen toistuviin ilmiöihin haastateltavien suhtautumisessa kirjallisuuteen ja muihin median muotoihin. Analyysissä ei pyritty tilastolliseen edustavuuteen, vaan sen tarkoituksena oli löytää keskeisiä tapoja ymmärtää ja kuluttaa kirjallisuutta muuttuvassa mediaympäristössä.

Seuraavaksi tuodaan haastattelujen tulokset esille kolmen aineistossa toistuneen laajemman teeman kautta. Ensimmäinen teema käsittelee kirjallisuuden suhdetta arjen rytmiin ja ihmisten mahdollisuuksia syventyä kirjallisuuteen arjen kiireiden keskellä. Toisessa osassa kuvataan kirjallisuuden asemaa mediaympäristössä, jossa liikutaan eri medioiden ja alustojen välillä. Kolmannessa osassa pohditaan, miten kirjallisuuden merkitys ja arvo rakentuvat näissä muuttuvissa olosuhteissa.

OSA I: KIRJALLISUUS NOPEATEMPOISESSA ARJESSA

Tässä raportissa kirjallisuus on laaja käsite, ja sillä tarkoitetaan kaikkia pidempiä yhtäjaksoisia tekstejä ja tarinoita, kuten kauno- ja tietokirjallisuutta sekä laajoja journalistisia tekstejä. Tämä osa keskittyy kuitenkin erityisesti lukemisen tapoihin, jotka ovat kytköksissä perinteiseen, yhtäjaksoista aikaa, keskittymistä ja tarkkaavaisuutta vaativaan kirjojen ja muiden pitkien tekstien lukemiseen.

Haastatteluista käy ilmi, että useimmat vastaajista arvostavat yhä kirjoja ja lukemista. Kirjallisuus liitetään syventymiseen, rentoutumiseen ja mahdollisuuteen eläytyä muihin näkökulmiin ja tarinoihin. Kirjallisuus nähdään myös tärkeänä vastapainona pirstoutuneelle ja hektiselle digitaaliselle mediaympäristölle. Samalla on selvää, että kirjallisuudella ja kirjojen lukemisella ei useinkaan ole itsestään selvää paikkaa ihmisten arjessa.

Selitys löytyy pitkälti arjen järjestelyistä. Nopea tempo, jatkuva liikkeellä olo ja toistuvat keskeytykset leimaavat monien arkea. Työ- ja perhe-elämä, vapaa-ajanharrastukset ja yhä monimutkaisempi mediaympäristö muovaavat arkea siten, että monien on vaikea löytää sopivia hetkiä kirjojen lukemiseen. Kirjoihin yhdistetään usein tarve rauhoittua ja keskittyä pidemmäksi aikaa. Tavanomainen arki puolestaan rakentuu usein yhä lyhyemmistä jaksoista ja monista rinnakkaisista askareista.

Ei siis ole yllättävää, että jotkin median muodot sopivat edellä kuvattun kaltaiseen arkeen paremmin kuin toiset. Podcastien ja äänikirjojen kaltaiset formaatit, joita voi käyttää myös liikkeellä ollessa tai lyhyissä pätkissä, voidaan sovittaa suhteellisen kitkattomasti moniin arjen tilanteisiin. Perinteinen kirjan lukeminen koetaan sen sijaan usein toiminnaksi, jossa täytyy pysähtyä, istua paikallaan ja keskittyä pidemmäksi aikaa tekstiin. Kirjaa voi siis olla käytännössä vaikea sovittaa arkeen, jossa monet kokevat olevansa jatkuvasti liikkeellä. Siksi osa kokee pai-

netun kirjan joustamattomaksi sekä kuvainnollisesti että esineenä.

Tästä näkökulmasta katsottuna kirjallisuuden haasteena ei niinkään ole se, että ihmiset eivät enää arvostaisi kirjoja ja kirjallisuutta, vaan lähinnä se, miten lukemisen saa sovitettua nopeatempoiseen ja liikkuvaan arkeen. Tässä luvussa esiteltävät huomiot paljastavat muutoksen kolme keskeistä ulottuvuutta: miten arjen rakenne vaikuttaa lukemiseen tarjoutuviin mahdollisuuksiin, miten uudet mediaformaatit ovat mahdollistaneet kirjallisuuden ja syventävän sisällön sisällyttämisen hektiseen arkeen sekä miten kirjojen lukemista usein siirretään erityisiin tilanteisiin, joissa arjen rytmi tilapäisesti katkeaa.

Fakta: Kiinnostus kirjoihin kasvaa

Useat indikaattorit osoittavat, että kirjallisuudella on edelleen vakaa, ja jos-sain suhteessa myös kasvava, kulttuurinen asema. Suomessa kirjojen kokonaismyynti on viime vuosina pysynyt vakaana ja painetun tietokirjallisuuden myynti on kasvanut (Kirjakauppaliitto 2026). Pohjoismaisessa kehityksessä hiipuva trendi näyttää selvästi muuttuneen: painettu kirja on jälleen kasvattanut suosiotaan digitaalisten formaattien usean vuoden kasvun jälkeen (Tiberg 2026). Ruotsin Bokbarometern-tutkimuksen (Berglund & Steiner 2026) mukaan 71 prosenttia vastaajista haluaisi lukea nykyistä enemmän ja vain 11 prosenttia ei näe kirjojen lukemista tärkeänä.

Samaan aikaan kirjat ja lukeminen ovat saaneet enemmän kulttuurista näkyvyyttä erityisesti digitaalisissa ympäristöissä. Kirjahyllyistä ja lukemisen esille tuomisesta on tullut suosittua sosiaalisessa mediassa ja sisustuksessa, ja niillä ilmaistaan usein omaa identiteettiä, makua ja kulttuurista pää-omaa (Laine 2026).

Tämä kaikki osoittaa, että kirjallisuuden kulttuurinen arvo ei ole laskenut. Kirjat nähdään päinvastoin edelleen merkityksellisinä ja puoleensavetävinä, sekä luettuina että symboleina. ■

Arjen rytmi ja rakenne vaikeuttavat lukemista

Keskustelu lukemisen asemasta nykyaikana lähtee usein liikkeelle huomiotoudesta. Oletuksena on, että kirjojen ja kirjallisuuden on vaikea pitää puoliaan mediaympäristössä, jossa monet toimijat kilpailevat ihmisten huomiosta. Tämän tutkimuksen haastattelut puoltavat osittain oletusta. Samaan aikaan aineisto kuitenkin osoittaa, että kilpailu huomiosta on vain yksi kirjallisuuden kohtaamista haasteista. Haasteita tuo myös se, miten ihmiset organisoivat arkensa.

Monet haastateltavista kuvailevat arkea, jossa liikutaan usein paikasta ja tehtävästä toiseen. Työ- ja perhe-elämä, vapaa-ajan harrastukset ja digitaalinen viestintä vuorottelevat arjessa tiiviisti. Ajankäyttö jaksotetaan moniin pieniin osiin pidempien yhtäjaksoisten rupeamien sijaan, ja usein askareesta siirrytään nopeasti toiseen:

Aika kuluu aina vain nopeammin ja nopeammin, joten tuntuu siltä, että aina on vähemmän ja vähemmän aikaa muuhun kuin elämiseen. (Ida, 41)

Tällaisessa arjessa voi olla vaikea löytää hetkiä, joita pyhittää pidempää yhtäjaksoista keskittymistä vaativalle aktiviteetille. Useat haastateltavista kertovat, että juuri siksi usein koetaan, että kirjojen lukeminen vaatii erityisiä olosuhteita: pysähtymistä, istuutumista ja pidempiaikaista tekstiin keskittymistä.

Kun luen kirjaa, haluan aina lukea kokonaisia lukuja, en halua jättää lukua kesken, ja ehkä siksi luen melko vähän arkisin. (Erik, 40)

Se ei välttämättä kuitenkaan tarkoita, että kirjallisuus ei kiinnostaisi. Haastatteluista saa pikemminkin kuvan, että lukemisen mielletään liittyvän erityisiin tilanteisiin, eli hetkiin, jolloin arjen vaatimukset tilapäisesti hellittävät ja on mahdollista pysähtyä pidemmäksi aikaa.

Etenkin kesäloman kuvataan olevan aikaa, jolloin on mahdollisuus lukea. Haastateltavat kuvaavat, kuinka arjen rytmi silloin muuttuu: vauhti hidastuu, aikataulu helpottuu ja pidempiä yhtenäisiä ajanjaksoja vapautuu käyttöön.

Luen vain kesä-, heinä- ja elokuussa. Silloin minulla tuntuu olevan aikaa. (Emilia, 31)

Siksi kirjojen lukeminen on monelle arjen normaalin rytmin ulkopuolelle kuuluvaa sen sijaan, että se olisi luonnollinen osa arkea:

Aika ei riitä [kirjoille], en ole suunnitellut aikaani niin. [– –] Mutta kesällä tykkään lukea. Talvella en löydä sopivaa paikkaa lukemiseen. Kesä ja riippumatto. (Birgitta, 64)

Moni haastateltavista kertoo myös, miten he ennen lomaa suunnittelevat lukemistaan ostamalla tai varaamalla kirjoja etukäteen. Lukeminen näyttäytyy siis ennen kaikkea toimintana, jonka vaatimat ajankäyttölliset edellytykset ovat erilaisia kuin arki yleensä sallii – lukeminen olisi kuitenkin kiinnostava aktiviteetti, jos siihen olisi aikaa.

Kirjallisuuden formaatit mukautuvat arjen rytmiin ja rakenteeseen

Yleinen mielikuva digitaalisista medioista käytävässä keskustelussa on, että mediankäytöstä on tullut yhä pinnallisempaa. Nopeatempoisessa ja pirstoutuneessa mediaympäristössä oletetaan olevan ylipäättään vaikeampaa osallistua pidempään pohdiskeluun, tarinoihin ja syventävään sisältöön.

Tämän tutkimuksen haastattelut tarjoavat tilanteesta monivaihteisemman kuvan. Vaikka onkin selvää, että suuri osa digitaalisesta mediaympäristöstä kannustaa pinnalliseen mediankäyttöön ja monen-

laiseen passiiviseen selailuun, kävi haastatteluista kuitenkin selvästi ilmi, että monet haastateltavat paneutuvat keskittymistä ja syventymistä vaativaan sisältöön juuri digitaalisten medioiden ansiosta.

Podcastit ja äänikirjat nostetaan esille esimerkkeinä formaateista, jotka soveltuvat muita paremmin liikkuvaan ja katkonaiseen arkeen. Niiden ansiosta syventävää sisältöä ja tarinoita voi kuunnella muiden arjen askareiden aikana, kuten työmatkoilla, kuntoillessa tai kotitöitä tehdessä.

On paljon helpompaa, kun minulla on kuulokkeet ja kuorin perunoita ja kuuntelen samalla. Olen varmaan joskus seissyt painettu kirja kädessä hellan ääressä, mutta kuunteleminen on helpompaa. (Kerstin, 44)

Monelle haastateltavalle tämä on merkinnyt mahdollisuutta tutustua pidempiin keskusteluihin ja tarinoihin sellaisissa tilanteissa, joissa perinteinen lukeminen olisi ollut vaikeaa. Näiden formaattien ansiosta on tietyissä tapauksissa voinut kuluttaa kirjallisuutta jopa enemmän kuin muuten olisi ollut mahdollista:

Kun siivoan tai leikkaan nurmikkoa tai jotain, niin voin kuunnella äänikirjaa. (Ida, 41)

Nopeatempoisessa arjessa, jossa hoidetaan monia askareita rinnakkain, on epätodennäköistä, että arki mukautuisi perinteiseen kirjan lukemiseen. Sen sijaan on havaittavissa, että kirjallisuus ja sen vaatimat syventymisen muodot sopeutuvat arjen rakenteisiin ja luovat uusia kosketuspintoja, joiden kautta ihmiset saavat käyttöönsä syventävää sisältöä. Tämä merkitsee sitä, että kirjallisuuden kyky toimia tämän arkilogiikan puitteissa määrittelee pitkälti sen tulevaisuuden merkityksen.

Fakta: Äänikirjojen ja podcastien suosio kasvaa nopeasti

Äänikirjojen kuuntelu on lisääntynyt huomattavasti viime vuosina. Vuonna 2020 noin miljoona suomalaista, eli 23 prosenttia 16–89-vuotiaista, oli kuunnellut äänikirjoja, kun edellisenä vuonna äänikirjojen kuuntelijoita oli noin 600 000 (Hanifi et al. 2021). Nopea kasvu osoittaa, että digitaaliset formaatit ovat lyhyessä ajassa muuttaneet tapoja, joilla kirjallisuutta kulutetaan.

Kehityskulku on tiiviisti yhteydessä digitaalisten äänikirjapalvelujen kasvuun. Nämä palvelut mahdollistavat kirjallisuuden kuluttamisen tilanteissa, joihin perinteistä lukemista on aiemmin ollut vaikea sovittaa, kuten työmatkoilla, kuntoillessa tai kotitöitä tehdessä.

Samaan aikaan podcastit ovat vakiinnuttaneet paikkansa tärkeänä syventävän sisällön välineenä. Muun muassa maailman suosituimpiin historiapodcasteihin lukeutuvaa The Rest is History -podcastia voi käyttää esimerkkinä siitä, miten pitkät ja monimutkaiset pohdinnat voivat digitaalisessa formaatissa tavoittaa suurten yleisöjen huomion (Cain 2025).

Edellä kuvatut kehityskulut osoittavat, että kiinnostus pidempiin tarinoihin ja syventävään pohdiskeluun ei ole vähentynyt. Formaattit ovat sen sijaan yhä suuremmissa määrin sopeutuneet liikkuvaan, joustavaan ja rinnakkaisten askareiden täyttämään arkeen. ■

Lukemisen ”poikkeustilanteet” arjessa

Arjen koetaan usein olevan nopeatempoista ja pirstaleista, mutta haastatteluista käy ilmi, että on olemassa myös monia tilanteita, joissa rytmi tilapäisesti hidastuu. Näissä siirtymätilanteissa on hetkiä, joihin voi mahdollistaa keskittymistä vaativia aktiviteetteja. Toisin kuin pidemmät päivärytmiltään rauhallisemmat ajanjaksot, esimerkiksi kesälomat, nämä hiljaiset hetket sijoittuvat arjen keskelle.

Kyseessä voi olla lasten odottaminen näiden harrastaessa, junamatkat, ajan kuluttaminen odotushuoneessa tai pieni hetki omaa aikaa illalla. Kiire hellittää hetkeksi ja on mahdollista keskittyä kirjaan:

Lapset käyvät sunnuntaisin uimakoulussa. Olen päättänyt, että silloin en selaile puhelinta, vaan otan mukaan oikean kirjan.
(Erik, 40)

Hotellissa [työmatkalla] on koko ilta aikaa, niin luen usein jotain kirjaa. (Markus, 47)

Samaan aikaan käy ilmi, että näitä tilanteita ei aina tunnisteta mahdollisuuksiksi lukea. Monet kertovat, kuinka kännykkä on yleensä itsensä selvä valinta tällaisissa tilanteissa, koska se on aina käsillä ja tarjoaa sisältöä, jota on helppo kuluttaa välittömästi ja lyhyissä ajanjaksoissa:

Sosiaaliset mediat ovat helpompia ja ne vaativat vähemmän [– –] valinnan varaa on nykyään niin paljon, niin tulee valittua se helpoin vaihtoehto. (Emilia, 31)

Silloin kuin haastateltavat kuitenkin aktiivisesti valitsevat mukaansa kirjan, muuttuu kokemus näistä hetkistä usein toisenlaiseksi. Odotusajasta tulee kahden aktiviteetin välisen loppoajan sijasta mahdollisuus syventyä tarinaan tai aiheeseen lyhyen hetken verran.

Haastatteluista käy siis ilmi, että monessa tapauksessa lukeminen siirtyy näihin siirtymätilanteisiin, joissa kiire tilapäisesti hellittää, sen sijaan että se täysin katoaisi arjesta. Näitä tilanteita voidaan kuvata lukemisen ”poikkeustilanteina”: arjessa esiintyvinä lyhyinä taukoina, joiden aikana tarjoutuu mahdollisuus uppoutua keskittymistä vaativiin aktiviteetteihin. Kirjallisuutta ja lukemista edistävien uusien avausten haasteena onkin tunnistaa nämä tilanteet ja myös osoittaa, miten juuri kirjallisuus ja lukeminen sopivat niihin.

Yhteenveto

Nyky-yhteiskunnan asettamat haasteet kirjallisuudelle löytyvät ihmisten arjen rakenteesta. Kyse ei niinkään ole siitä, arvostavatko ihmiset enää kirjoja ja kirjallisuutta, vaan siitä, minkälaisia mahdollisuuksia lukemiseen on arkielämässä, jossa tulisi keskittyä moneen asiaan samaan aikaan, ja jossa digitaaliset mediat ovat aina läsnä.

Kehityskulku voidaan tiivistää kolmeen havaintoon:

- Perinteisen lukemisen suurin haaste on ihmisten arjessa ja sen rakenteissa, kyse ei ole niinkään haluttomuudesta lukea.
- Kiinnostus pidempiin pohdintoihin ja tarinoihin ei ole kadonnut, mutta niihin tutustutaan usein joustavamman formaatin avulla.
- Perinteinen lukeminen keskittyy yleensä erityisiin ”poikkeus-tilanteisiin”, joissa arjen kiireet hetkeksi hellittävät.

OSA II: KIRJALLISUUS HORISONTAALISESSA MEDIAYMPÄRISTÖSSÄ

Tämän tutkimuksen toinen keskeinen havainto on, että kirjallisuuden asema muodostuu mediaympäristössä, jossa tieto ja kulttuuri liikkuvat yhä enenevässä määrin vaakasuunnassa – ei niinkään ylhäältä alas päin. Se ei tarkoita, että instituutiot olisivat menettäneet merkityksensä, vaan että niiden asema tiedon ja kulttuurin välittäjinä on heikentynyt digitaalisten syötteiden, suositusten ja käyttäjäverkostojen eduksi.

Kirjallisuuden asema on perinteisesti ollut tiiviisti kytköksissä koulun, kirjaston, kustantamojen ja kulttuurijournalismin kaltaisiin instituutioihin. Nämä ovat suodattaneet ja välittäneet sekä tietoa että kulttuuria ja suurelta osin vaikuttaneet siihen, minkä koetaan olevan merkityksellistä, arvokasta ja tutustumisen arvoista. Tällaisessa ympäristössä kirjallisuudella on ollut suhteellisen selkeä asema ja merkitys.

Tämän tutkimuksen haastattelut osoittavat, että tämä logiikka on muuttumassa. Monet haastateltavista kertovat, että he yhä harvemmin turvautuvat yksittäisiin instituutioihin tai kanaviin – niiden sijasta he hyödyntävät eri lähteitä, alustoja ja formaatteja. Tietoa ja kulttuuria haetaan usein jouhevasti sosiaalisista medioista, podcasteista, artikkelista, videoista, suosituksista ja keskusteluista eikä niinkään vaihe vaiheelta edeten.

Tällaisessa ympäristössä merkitys muodostuu yhä useammin näkyvyyden, kiertokulun ja suositusten kautta kuin instituutioiden sanelemana. Kiinnostavuus ja merkitys syntyvät usein eri käyttäjien, alustojen ja sisällön kohdatessa, sen sijaan, että ne määriteltäisiin ylhäältä päin.

Edellä kuvattu kehityskulku muuttaa kirjallisuuden perusedellytyksiä. Enää ei ole kyse vain siitä, miten kirjat löytäisivät lukijansa vakiintuneiden kanavien kautta, vaan siitä, miten kirjallisuus toimii media-

ekosysteemissä, jossa ihmiset liikkuvat eri formaattien välillä, ja jossa tieto ja kulttuuri virtaavat horisontaalisesti.

Tästä näkökulmasta katsottuna kirjallisuutta ei kannata tarkastella näiden virtojen ulkopuolisena ilmiönä tai niiden vastakohtana. Sen sijaan tulisi ymmärtää, miten kirjat ja kirjallisuus saataisiin osaksi näitä virtoja, eli miten ne löydetäisiin, niitä jaettaisiin ja miten ne tulisivat tärkeiksi muulle tiedolle ja kulttuurille ominaisten kanavien kautta.

Seuraavissa osioissa tätä muutosta käsitellään kolmesta eri näkökulmasta: miten ihmiset perehtyvät tietoon ja kulttuuriin moninaisten medioiden avulla, miten innostuneimmat käyttäjät aktiivisesti yhdistelevät eri lähteitä ja formaatteja ja miten kirjallisuus saa yhä useammin näkyvyyttä ja merkitystä niissä digitaalisissa ja sosiaalisissa ympäristöissä, joissa ihmiset jo muutenkin liikkuvat.

Fakta: Kulttuuri leviää yhä useammin käyttäjältä toiselle

Viime vuosina sosiaalisista medioista ja digitaalisista suosittelukanavista on tullut yhä keskeisempiä välineitä löytää kulttuuria ja tietoa. Monet eivät nykyisin aktiivisesti etsi sisältöä yksittäisten kanavien kautta, vaan löytävät uusia ideoita, tarinoita ja kulttuuri-ilmiöitä syötteistä, joissa toiset käyttäjät suosittelivat, jakavat ja kierrättävät sisältöä.

Kehityssuunta on erityisen selkeä musiikin ja elokuvien kohdalla. Tutkimus osoittaa, että selkeä enemmistö nuorista käyttäjistä löytää uutta musiikkia sosiaalisen median ja käyttäjien luoman sisällön avulla. Jopa 82 prosenttia Z-sukupolvesta (vuosituhannen vaihteen aikoihin syntyneistä) kertoo löytäneensä uutta musiikkia tämänkaltaisten alustojen kautta. Myös elokuvien ja televisio-ohjelmien löytämisessä sosiaalisella medially on yhä suurempi merkitys: lähes puolet nuorista katselijoista ilmoittaa löytäneensä uusia ohjelmia sosiaalisesta mediasta, ja selkeä enemmistö on ruvennut seuraamaan jotain sarjaa nähtyään siitä ensin maistiaisiasosiaalisessa mediassa. (Auxier et al. 2024.)

Sama logiikka toimii yhä useammin myös kirjallisuuden kohdalla. Selkeä esimerkki siitä, miten vanha teos on herännyt uudelleen eloon sosiaalisen median ansiosta, on Madeleine Millerin romaani *Akhilleen laulu*, joka julkaistiin alun perin vuonna 2011. Romaanista tuli kansainvälinen myyntimenestys yli vuosikymmen myöhemmin, kun kirja oli levinnyt TikTokin BookTokissa (Balling & Martens 2024). Käyttäjien suositusten ja keskustelujen ansiosta kirja tavoitti uuden lukijasukupolven ja sai osakseen huomattavasti enemmän kulttuurista näkyvyyttä kuin alkuperäisen julkaisuajankohdan yhteydessä. ■

Pirstoutuneessa mediaympäristössä navigoiminen

Tutkimuksen haastattelut osoittavat, että ihmiset perehtyvät tietoon ja kulttuuriin nykyään yhä useammin etsimällä tietoa useista eri medioista, alustoilta ja lähteistä. Haastateltavat kuvailevat, miten he tilanteesta, kiinnostuksen kohteesta tai tarkoituksesta riippuen siirtyvät eri formaattien välillä sen sijaan, että luottaisivat vain yksittäisiin kanaviin tai instituutioihin.

Moni haastateltavista aloittaa tiedon etsimisen niin kutsutuista nopeammista medioista. Ensimmäinen kosketuspinta aiheeseen tai kysymykseen saadaan usein sosiaalisesta mediasta, uutissovelluksista tai videoalustoilta. Ensin huomataan jokin katkelma, otsikko tai keskustelu, joka herättää mielenkiinnon:

Se kai usein alkaa esimerkiksi Instagramista [– –] kun siellä on linkki johonkin uutiseen [– –] niin jatkan aika usein siitä eteen päin. On tosi harvinaista, että menisin jonnekin uutisalustalle suoraan lukemaan uutisia, vaan ennemminkin törmään johonkin uutiseen sosiaalisessa mediassa ja klikkaan sieltä linkkiä eteenpäin. (Maria, 38)

Sen jälkeen prosessi jatkuu usein muihin suuntiin. Aihetta voidaan seurata artikkelien, podcastien tai pidempien reportaasien avulla, ja joissain tapauksissa edetä niistä vieläkin laajempaan sisältöön. Haastateltavat kuvailevat, kuinka he yhdistelevät eri medioita keskenään ja kuinka nämä mediat täyttävät tiedonhakuprosessissa erilaisia tehtäviä. Jokin media tarjoaa yleiskatsauksen asiaan, osa syventää aiheeseen ja jotkin tarjoavat analyysseja tai näkökulmia asiaan.

Tapa liikkua eri medioiden välillä on haastattelujen perusteella sekä vakiintunut että luonnollinen. Tietoa haetaan ja asioihin syvennyttään yhä useammin liikkumalla eri medioiden ja lähteiden välillä osana jatkuvaa prosessia. Useampi haastateltava painottaa, kuinka tärkeää on

käyttää eri lähteitä ja tarkastella aihetta eri näkökulmista, ennen kuin asiasta saa muodostettua oman käsityksen.

Maailmankuvaa ei voi rakentaa yhden datapisteen perusteella
[– –] pitää olla laajalti tietoa, että voi vetää omat johtopäätöksensä.
(Mikael, 23)

Tämänkaltainen mediankäyttö on haastatteluvastausten perusteella välttämätöntä ympäristössä, jossa tietoa on tarjolla monissa eri paikoissa. Tietovirrassa navigoiminen edellyttää, että jatkuvasti valitsee, vertailee ja yhdistelee eri lähteitä. Monelle haastateltavalle tämä on keskeinen tapa ymmärtää ympäröivää maailmaa.

Peter kuvailee tällaista prosessia Australian Bondi Beachillä tapahtuneen joukkoampumisen yhteydessä. Kun hän kuuli tapahtuneesta ensimmäistä kertaa sosiaalisen median kautta, tuntui hänestä, että tiedot tapahtuneesta olivat epävarmoja ja vaikeita tulkita. Hän alkoi etsiä järjestelmällisesti lisää luotettavia lähteitä ymmärtääkseen, mitä oli tapahtunut:

Yritin ampumisen yhteydessä nuuskia esille Australian suuret paikalliset uutisalustat ja lukea, mitä ne kirjoittavat tapauksesta. Luotan hyvin harvoin vain yhteen uutismediaan, vaan keräilen tietoa eri paikoista ja muodostan niiden avulla kokonais kuvan tapahtumista, ennen kuin vedän mitään johtopäätöksiä. (Peter, 46)

Itseään erityisen uteliaiksi tai yhteiskunnallisista kysymyksistä kiinnostuneiksi kuvailevat haastateltavat liikkuvat myös eniten eri medioiden välillä. He suhtautuvat suhteellisen ennakkoluulottomasti eri formaatteihin ja käyttävät niitä eri tavoin riippuen siitä, haluavatko he saada yleiskuvan, syventyä aiheeseen vai tutustua eri näkökulmiin. Toiset haastateltavista käyttävät mediaa vakaammin ja rajoitetummin. Näissä tapauksissa on yleisempää keskittyä pienempään määrään lähteitä ja formaatteja, jotka usein ovat selkeästi kytköksissä perinteisempiin medioihin tai vakiintuneisiin kanaviin:

Luen Helsingin Sanomia kännykällä ja kotiin tulee Suomen
Kuvalehti. En oikeastaan käytä juuri muita medioita. (Erik, 40)

Nämä eroavaisuudet paljastavat tärkeän seikan haastatteluissa kuvatusta mediaympäristöstä. Ulospäin pirstoutuneelta tai hajanaiselta vaikuttava mediankäyttö on usein tulosta aktiivisesta ja varsin harkitusta tavasta etsiä tietoa, vertailla eri lähteitä ja muodostaa omaa näkemystä. Innostuneimmille käyttäjille mediankäyttö on suurelta osin tiedon keräämistä eri lähteistä ja oman laajemman näkemyksen muodostamista.

Tästä näkökulmasta katsottuna horisontaalinen mediaympäristö ei ole vain haaste, vaan myös tila, jossa on syntynyt uusia tapoja tiedon kartuttamiseen. Monet löytävät nykyään tiensä kulttuurin ja tiedon pariin, tulkitsevat niitä ja rakentavat niihin liittyvää ymmärrystään liikkueessaan eri medioiden parissa yksittäisten kanavien sijaan.

Kirjallisuus osana laajempaa tietovirtaa

Kuten edellisessä osiossa kuvattiin, on monien mediankäytölle tunnusomaista liikkua eri formaattien ja lähteiden välillä. Eri medioilla on erilaiset funktiot: osaa käytetään aiheeseen tutustumiseen, toisia tietojen tarkistamiseen ja vertailuun eri lähteistä, kun taas joitain medioita käytetään aiheeseen syventymiseen.

Haastattelut osoittavat, että kirjallisuudesta tulee usein osa tätä prosessia, sen sijaan että sitä käytettäisiin siitä irrallaan. Useampi haastateltavista kuvailee, kuinka kiinnostus johonkin aiheeseen herää nopeamman median, esimerkiksi sosiaalisen median, videoklipin tai podcast-keskustelun, kautta. Sen jälkeen tietoa syvennetään muiden lähteiden avulla. Joissain tapauksissa tämä johtaa kirjojen pariin:

Se alkaa yleensä sosiaalisesta mediasta, näen ehkä jonkin
pätjän esimerkiksi Gaussin elämästä TikTokissa ja siirryn sitten

Youtubeen katsomaan koko videon. Luen ehkä jonkin artikkelin sen jälkeen. Ehkä haluan myöhemmin lukea lisää [– –] ja näin voi nähdä yhteyden lukemieni kirjojen ja sosiaalisen median välillä. (Richard, 21)

Esimerkki havainnollistaa haastateltavien vastauksissa toistuvasti esiintyvää mediankäytön dynamiikkaa. Kirjat ovat harvoin ensikosketus tiettyyn aiheeseen, mutta saattavat olla yksi pidemmän prosessin askel sen jälkeen, kun mielenkiinto on jo herännyt. Lukeminen onkin siis usein syventymistä aiheeseen, josta lukija on kiinnostunut jo aiemmin muissa medioissa.

Haastattelut osoittavat, että prosessi ei ole suoraviivainen eikä ennalta määrätty. Joissain tapauksissa jäädään lyhyempien formaattien varaan, joskus taas siirrytään kattavamman sisällön pariin. Ratkaisevia tekijöitä ovat usein kiinnostuksen määrä, asiaa käsittelevän materiaalin saatavuus ja se, kuinka helppoa on ottaa seuraava askel kohti asiaan syventymistä.

Mediaympäristössä, jossa tieto ja kulttuuri leviävät eri formaattien välityksellä, on kirjallisuuden asemaa vaikea ymmärtää, jos sitä tarkastellaan irrallaan muusta ympäristöstä. Kirjat ovat yksi mahdollinen osa laajempaa tiedonhankintaprosessia, jossa liikutaan eri medioiden välillä kiinnostuksen kasvaessa.

Tästä näkökulmasta katsottuna ei ole kyse vain siitä, luetaanko nykyään kirjoja vai ei, vaan siitä, miten kirjallisuus sopii niihin erinäisiin tapoihin, joilla nykyaikana löydetään uusia kiinnostuksen kohteita ja syvennytään niihin. Kun kirjallisuudesta muodostuu luonnollinen osa tätä prosessia, saattaa se toimia yhtenä syventävänä vaiheena muiden joukossa. Jos yhteyttä tähän prosessiin ei muodostu, saattaa kirjallisuus jäädä syrjään. Kirjallisuuden merkityksen määrittääkin suurelta osin se, miten sen saa liitettyä osaksi näitä prosesseja niin, että se ei jäisi vain niistä erilliseksi ilmiöksi.

Kirjallisuus saa näkyvyyttä ja merkitystä sosiaalisen median avulla

Haastattelujen perusteella kirjallisuus on tie syventymiseen, mutta myös kulttuuri-ilmiö, joka yhä useammin leviää sosiaalisten ja digitaalisten syötteiden välityksellä. Samaan tapaan kuin elokuvat, musiikki ja televisiosarjat, myös kirjat saavat näkyvyyttä, kun niitä jaetaan, suositellaan ja niistä keskustellaan.

Varsinkin monet nuoremmat haastateltavat kertovat, miten he löytävät kirjoja lähinnä sosiaalisen median kautta, eivätkä niinkään perinteisten kanavien, kuten kirjakauppojen ja kirjastojen avulla. TikTokin, Instagramin ja YouTuben kaltaiset alustat johdattavat muiden kulttuurimuotojen lisäksi myös kirjallisuuden pariin:

Se [BookTok] auttaa tosi paljon. Sieltä löydän suurimman osan kirjoista, joita luen, sieltä on tosi helppo löytää kirjoja. (Sara, 16)

Kirjat saavat näillä alustoilla erilaista näkyvyyttä kuin perinteisemmissä yhteyksissä. Kun käyttäjät jakavat kirjallisuutta ja keskustelivat siitä, voi jokin kirja nopeasti nousta yhteiseksi puheenaiheeksi ja saada uusia lukijoita, jopa kirjan alkuperäisestä julkaisuajankohdasta riippumatta:

TikTokissa on sellaisia BookTokeja [– –] jotkut kirjat voi yhtäkkiä räjähtää niin, että kaikki puhuu niistä. Siis vaikka kirja olisi ilmestynyt jo monta vuotta sitten. (Amanda, 22)

Tämän seurauksena kirjallisuuteen tullaan soveltamaan yhä useammin samaa personointi- ja suositellulogiikkaa, jota on jo pitkään hyödynnetty muiden kulttuuri-ilmiöiden parissa. Algoritmisten suositusten, sosiaalisen median jakojen ja digitaalisten yhteisöjen avulla kirjat voivat tavoittaa lukijoita tavoilla, jotka eivät ensisijaisesti ole riippuvaisia instituutioiden valikoimista tai perinteisistä levityskanavista.

Fakta: Kirjallisuus leviää kulttuurivirtojen välityksellä - ei vain digitaalisesti

Nykyajan mediaympäristölle luonteenomainen horisontaalinen tiedon leviäminen ei rajoitu vain digitaalisiin ympäristöihin. On todisteita siitä, että kirjallisuus saa usein suurta huomiota, kun kulttuurinen energia leviää laajemmalle eri medioiden, yhteyksien ja sosiaalisten areenoiden yhteisvaikutuksesta.

Selvä esimerkki tästä on kirjallisuuden yhdistäminen muihin populaarikulttuurin ilmiöihin (Hutcheon 2013). Televisiosarjat ja elokuvat ovat jo pitkään johdattaneet kirjojen pariin. Esimerkiksi televisiosarjat ja elokuvat kuten *Game of Thrones* ja *Dyyni* ovat kasvattaneet merkittävästi maailmanlaajuisia kirjojen myyntiä. Samaan tapaan voivat kirjalliset teokset nousta uudelleen ajankohtaisiksi yhteiskunnallisen keskustelun ansiosta. Esimerkiksi Georg Orwellin *1984* on toistuvasti noussut myyntilistojen kärkeen poliittisten tapahtumien yhteydessä, kun kirjan käsitteiden ja teemojen avulla tulkitaan nykyaikaa (Schulman 2017).

Kirjallisuus leviää samalla tapaa myös konkreettisissa ja sosiaalisissa yhteyksissä. Lukupiirit, festivaalit, koulut ja epäviralliset keskustelut ovat areenoita, joilla kirjallisuudesta keskustellaan, sitä suositellaan ja siihen liitetään yhteisiä kokemuksia ja merkitystä. Näissä yhteyksissä syntyy usein toisenlaista kiinnostusta ja sitoutumista kuin digitaalisilla alustoilla, kun kirjallisuus yhdistyy identiteettiin, yhteenkuuluvuuteen ja yhteisiin kiinnostuksen kohteisiin (Fuller & Rehberg Sedo 2013).

Edellä mainitut esimerkit osoittavat, että kirjallisuus leviää nykyaikalle tunnusomaisesti digitaalisten ja fyysisten kanavien vuorovaikutuksessa. Sen sijaan, että kirjallisuus rajoittuisi vain yksittäisille alustoille, se liikkuu verkostoissa, joissa kulttuurisen energian eri muodot vahvistavat toisiaan. ■

Samalla muuttuu myös kirjallisuuskokemus. Kun kirjat leviävät sosiaalisessa mediassa, muuttuu lukeminen henkilökohtaisesta toiminnasta kokemukseksi, jota jaetaan, josta keskustellaan ja joka saa muihin lukijoihin liittyvää merkitystä. Monelle haastateltavalle se tarkoittaa sitä, että lukemisesta on tullut yhä yhteisöllisempää ja lukemisesta keskustellaan. Lukeminen ei siis enää ole muista ihmisistä erillinen toiminto.

On tosi paljon sellaisia ”hittikirjoja”, joita porukka lukee ja niistä joistain keskustellaan tosi paljon BookTokissa, varsinkin jos ne on uusia tai tosi hyviä. Siitä tosiaan muodostuu tällainen verkkoyhteisö,

vaikka itse en olekaan niin aktiivinen kommenttikentissä tai keskusteluissa, mutta minusta on tosi kiva nähdä, mitä muut tykkää ja ajattelee. (Sabina, 23)

Kehityssuunta osoittaa tärkeän muutoksen siinä, miten kirjallisuus saa merkitystä. Horisontaalisessa mediaympäristössä kiinnostusta kirjoihin ei muodosteta vain institutionaalisen hyväksyttävyyden tai perinteisten laatuindikaattorien perusteella, vaan myös sen ”energian” avulla, joka syntyy kirjallisuuden levitessä käyttäjäverkostoissa. Siihen, mitä luetaan, mistä keskustellaan ja mikä leviää, vaikuttaa suuresti se, miten kirjoille annetaan näkyvyyttä sosiaalisessa mediassa ja miten ne näin saavat merkitystä ja ovat mukana lukijoiden omassa elämässä.

Tästä näkökulmasta katsottuna kirjallisuus näyttäytyy osana samaa, muulle kulttuurille luonteenomaista dynamiikkaa. Ymmärtääkseen, miten kirjat nykyaikana löytävät lukijansa, pitää ymmärtää myös niitä tilanteita ja mediavirtoja, joissa ne saavat näkyvyyttä ja leviävät.

Yhteenveto

Tutkimuksen haastattelut osoittavat, että nykypäivänä kirjallisuus toimii mediaympäristössä, jossa tieto ja kulttuuri liikkuvat yhä enemmän horisontaalisesti. Tällaisessa ympäristössä ymmärrystä ei niinkään muodosteta yksittäisten lähteiden tai instituutioiden perusteella, vaan jatkuvasti eri medioiden, alustojen ja näkökulmien välillä liikkuen.

Tiedon kartuttaminen muuttuukin siis monen kohdalla itseohjautuvammaksi ja tilannekohtaisemmaksi. Nopeat mediat usein tutustuttavat aiheeseen, kun taas toisenlaiset formaatit mahdollistavat teemaan syventymisen. Kirjallisuudesta voi tässä prosessissa muodostua osa laajempaa tiedon kartuttamisen keinovalikoimaa, sen sijaan, että se jäisi eristyksiin.

Samaan aikaan kirjallisuus saa kulttuuri-ilmionä yhä useammin näkyvyyttä ja merkitystä ihmisten seuraamien syötteiden välityksellä. Kun tieto kirjoista liikkuu sosiaalisessa mediassa, digitaalisissa yhteisöissä ja

suositusten välityksellä, voivat ne löytää uusia lukijoita ja nousta yhteiseksi puheenaiheeksi eri tavalla kuin perinteisempien, ylhäältä alaspäin suuntautuvien prosessien avulla.

Kehityskulku voidaan tiivistää kolmeen havaintoon:

- Tieto ja kulttuuri leviävät yhä useammin horisontaalisesti, kun ihmiset liikkuvat sujuvasti eri medioiden ja lähteiden välillä.
- Kirjallisuus nivoutuu usein osaksi yksilön syventymisprosessia, eikä toimi vain erillisenä tiedon kartuttamisen lähtökohtana.
- Kirjallisuuden näkyvyyden ja kulttuurisen merkityksen muodostuminen noudattaa yhä useammin samaa suosittelu- ja personointilogiikkaa kuin muutkin kulttuurimuodot.

OSA III: KIRJALLISUUDEN ASEMA JATKUVASTI MUUTTUVASSA MEDIAYMPÄRISTÖSSÄ

Kahdessa edellisessä osassa kuvattiin, miten nopeatempoinen ja liikkuva arki sekä mediaympäristö, jossa tieto, kulttuuri ja tarinat yhä useammin leviävät vaakasuuntaisesti, ovat muovanneet kirjallisuuden elinehtoja. Yhdessä muutokset viittaavat perusteellisempaan kirjallisuuden yhteiskunnallisen aseman uudelleenasetteluun. Mitä kirjallisuus voi tarjota tällaisessa ympäristössä? Mitä tarpeita se täyttää, ja mikä on sen merkitys suhteessa muihin medioihin ja aktiviteetteihin?

Kirjat ja kirjallisuus eivät enää ole kulttuurin ja tiedon itsestään selvä keskus. Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kirjallisuudella ei enää olisi arvoa. Ennemmin se merkitsee sitä, että kirjallisuuden arvo on ymmärrettävä uudella tavalla. Kirjallisuuden merkitys ei nykyaikana piile muiden medioiden korvaamisessa tai sen aiemman erityisaseman palauttamisessa, vaan siinä, mikä sen merkitys on laajemmassa ihmisten kokemassa mediaympäristössä.

Haastatteluissa kirjallisuus näyttäytyy ilmiönä, joka voi tyydyttää pysähtymisen, syventymisen, orientoitumisen ja merkityksenluonnin tarpeet jatkuvasti verkkoon kytketyssä rinnakkaisten vaikutteiden leimaamassa arjessa. Haastateltavat kertovat, miten kirjallisuus tarjoaa keskittymistä ja johdonmukaisuutta, jota muut mediat eivät välttämättä anna.

Kirjallisuuden merkitystä ei siis voi tarkastella irrallaan tavoista, joilla muita medioita käytetään. Osassa I osoitettiin, että kirjallisuuden haasteet ovat usein rytmisiä ja käytännöllisiä: kirjalle on vaikea löytää sijaa alati liikkuvasta ja katkonaisesta arjesta. Osassa II todettiin, että kirjallisuus on yhä useammin osa horisontaalista tiedonkulkua, jossa ihmiset sujuvasti liikkuvat eri medioiden välillä ja jossa kirjallisuus saa näkyvyyttä, merkitystä ja kulttuurista energiaa saman logiikan avulla kuin muutkin kulttuurimuodot. Näin ollen kyse ei ole siitä, onko kirjallisuus-

Fakta: Kirjojen kulttuurinen vetovoima nopeatempoisessa mediaympäristössä

Useat digitaalisesta lukukulttuurista tehdyt analyysit osoittavat, että nyky-päivänä kirjat nähdään yhä useammin nopeatempoisen ja pirstoutuneen arjen vastapainona (Mac Donnell 2024). Jatkuvien verkkoyhteyksien ja lyhytmuotoisen sisällön leimaamassa nopeatempoisessa mediaympäristössä lukeminen koetaan usein levollisuutta, keskittymistä ja läsnäoloa tarjoavana toimintana.

Samaan aikaan tämänkaltaisesta lukemisesta on tullut näkyvä ja sosiaalisesti vetovoimainen ilmiö sosiaalisen median avulla. BookTok-kulttuurissa on tavanomaista esittää lukeminen esteettisenä ja identiteettiä luovana toimintana, joka liittyy levollisuuteen, keskittymiseen ja emotionaaliseen uppoutumiseen (Steiner 2025). Näissä yhteyksissä lukemisesta muodostuu osa palautumista, itsehillintää ja henkistä läsnäoloa suosivaa elämäntapaa. Kyse on osittain performatiivisesta käytöksestä, mutta tapa osoittaa, että kirjat ja lukeminen koetaan kulttuurisesti puoleensavetävinä ja arvokkaina.

Muutoksen seurauksena kirjoista on tullut joissain yhteyksissä uudella tavalla kulttuurisesti "latautuneita". Lukeminen ja lukijaksi identifioituminen voi olla osoitus harkitsevaisuudesta ja emotionaalisesta uppoutumisesta sekä vaihtoehto muuten nopeatempoiselle ja pinnalliselle mediasisällölle. BookTok-tutkimukset nostavat esiin nuorten käyttäjien tavat sekä jakaa kirjavinkkejä että tehdä lukemisesta osa identiteettiä ja keinoja asemoida itsensä suhteessa ympäröivään maailmaan (Jerasa 2025). ■

della enää merkitystä, vaan siitä, minkälainen merkitys sillä on juuri tässä ympäristössä.

Sen takia tässä kappaleessa kirjallisuuden merkitystä analysoidaan neljän haastattelumateriaalista selkeästi esiin nousevan roolin valossa. Ensinnäkin kirjallisuus saattaa tarjota hengähdystauon ja elämyksellisen irtioton kiireisestä arjesta. Toisekseen se voi toimia perehdyttävänä ja vakauttavana voimana maailmassa, joka monen mielestä on mutkikas, epäjohdonmukainen ja vaikeasti tulkittava. Kolmanneksi kirjallisuus näyttäytyy syventävänä lenkkinä tiedonkartuttamisprosessissa, jossa eri mediat toimivat yhdessä ja johon kirjallisuus tuo rakennetta, jatkuvuutta ja syvyyttä. Neljänneksi kirjallisuus voi nykypäivänä saada kulttuurista energiaa, sosiaalista merkitystä ja muita uusia merkityksiä

niiden digitaalisten ja sosiaalisten medioiden välityksellä, joissa ihmiset jo nyt viettävät aikaansa.

Yhdessä nämä roolit paljastavat ratkaisevan muutoksen: kirjallisuuden merkitys ei nykypäivänä piile niinkään sen aiemmassa asemassa tiedon ja kulttuurin itsestään selvänä keskipisteenä, vaan sen kyvyssä täyttää erityisiä tarpeita muuttuvassa mediaekosysteemissä.

Kirjallisuus irtiottona arjesta

Haastattelujen keskeisenä teemana esille nousi kirjallisuuden tuoma irtautuminen arkea hallitsevasta rytmistä. Osassa I osoitettiin, miten monien arki on kiireistä, liikkuvaa ja katkonaista ja miten arjessa huomio siirtyy jatkuvasti askareesta tai vaikutteesta toiseen. Tässä yhteydessä kirjallisuuden nähdään katkaisevan tämän rytmin.

Perinteisesti kirjallisuudella on tuotu vaihtelua yksitoikkoiseen ja tylsään arkeen. Tämän tutkimuksen haastattelut kuitenkin viittaavat vastakkaiseen suuntaan. Monikaan ei nykypäivänä täytyä lukemisella ja kirjallisuudella tyhjiötä, vaan ottaa niiden avulla etäisyyttä arjesta, joka tuntuu kiireiseltä ja siltä, että aina pitää olla verkkoyhteyden päässä. Lukeminen ja kirjallisuus toimivat näin ollen tapana vetäytyä tilapäisesti syrjään alituisesta vaikutteiden virrasta.

Se [kaunokirjallisuus] on tapa rentoutua ja ottaa etäisyyttä arjesta ja ehkä eläytyä johonkin aivan muuhun. (Richard, 21)

Etäisyydenotossa ei ole kyse vain sisällöstä, vaan myös tahdistista ja tarkkaavaisuudesta. Lukeminen edellyttää pysähtymistä, huomion kohdistamista ja yhtäjaksoisen juonen seuraamista pitkäkestoisesti. Arjessa, jossa mediaa yleensä käytetään lyhyissä jaksoissa ja nopeasti vaihdellen, lukeminen ja kirjallisuus antavat mahdollisuuden erilaiseen, tiiviimpään ja pidempiaikaista keskittymistä vaativaan ja mahdollistavaan toimintaan.

Samalla haastattelut osoittavat, että kirjallisuus ei ole ainoa asia, joka voi tarjota tämältyyppisen kokemuksen. Useat haastateltavat kuvaa-

vat kokeneensa samankaltaisia tunteita myös esimerkiksi liikunnan tai luovien ja käytännönläheisten harrastusten parissa. Näille yhteistä on se, että ne vaativat keskittymistä ja läsnäoloa.

Harrastukseni, kuten hevosten kanssa puuhastelu ja piirsinkin joskus vähän [– –] kun niissä pääsee flow'hun, voi helposti saada samanlaisen tunteen [kuin lukiessa]. (Sabina, 23)

Tästä näkökulmasta katsottuna kirjallisuus on yksi monista aktiviteeteista, joiden parissa voi saavuttaa flow'n ja läsnäolon tunteen. Haastattelut osoittavat myös, että kirjallisuus ei niinkään kilpaile muiden medioiden, vaan muiden rentouttavien, keskittymistä vaativien ja ulkomaailman hetkeksi ulos sulkevien aktiviteettien kanssa.

Tämä viittaa muutokseen siinä, miten kirjallisuus täyttää tehtävänsä ihmisten elämässä. Sen sijaan, että lukeminen täyttäisi tyhjiön muuten hiljaisessa arjessa, on se toimintaa, joka katkaisee muuten kiireisen arjen rytmin. Kirjallisuuden arvo ei siten piile vain siinä, mitä se välittää, vaan niissä kokemuksissa, jotka se mahdollistaa: rytmin muutos, huomion siirtäminen muualle ja tilaisuus astua hetkeksi syrjään arkirutiineista.

Kirjan lukemisessa on jonkinlaista symbolista arvoa, sillä pääsee niin kauas pois arjesta kuin vain voi päästä. (Stefan, 26)

Kirjallisuus oppaana monimutkaisessa ja vaikeatulkintaisessa nykyajassa

Haastatteluista käy ilmi, että kirjallisuus katkaisee arjen rytmin. Sen lisäksi ilmi tulee myös toisenlainen, analyyttisempi ja eksistentiaalisempi tehtävä. Monimutkaiseksi, nopeatempoiseksi ja toisinaan vaikeatulkintaiseksi koetussa nykyajassa kirjallisuus voi olla tapa saada järjestystä, merkitystä ja suuntaa elämään.

Kuten osassa II osoitettiin, nykypäivän mediaympäristössä tietoa tulvii jatkuvasti useista eri lähteistä. Rinnakkaisia näkökulmia, keskenään kilpailevia tulkintoja ja uutta tietoa syntyy nopeassa tahdissa. Vaikka se auttaakin muodostamaan maailmasta laajemman kuvan, jää yhtenäisen käsityksen muodostaminen pitkälti yksilön itsensä vastuulle.

Haastatteluista käy ilmi, että tilanne koetaan toisinaan vaativaksi. Useat haastateltavista kertovat, että voi olla vaikeaa päätellä, mikä on tärkeää, miten tapahtumat liittyvät toisiinsa tai miten tässä maailmassa pitäisi tietää, mikä on oikein ja mikä väärin, mikä on syy ja mikä seuraus. Kokemus ei liity vain tiedon määrään, vaan myös selkeiden asiayhteyksien puutteeseen.

Tämän valossa kirjallisuus, ja erityisesti kaunokirjallisuus, näyttäytyy laadullisesti toisenlaisena. Kertomuksissa lukija kohtaa maailman, jossa tapahtumat liittyvät toisiinsa, teoilla on seurauksia ja tarina kehittyy pitkäjänteisesti. Se ei tarkoita, että kirjallisuus tarjoaisi helppoja vastauksia, mutta se antaa rakenteita, joiden avulla voi tutkia monimutkaisia kysymyksiä.

Luulen, että [fantasian lukeminen] on vastareaktio tähän arkeen, monilla on vaikeaa [– –] niin silloin he ehkä haluavat juuri kaunokirjallisuuden avulla matkata sellaiseen aatteelliseen ympäristöön, jossa haluaisivat itsekkin asua ja elää. (Axel, 22)

Monet haastateltavat kertovat myös, miten itse lukeminen, eli ympäröivän tietotulvan ulos sulkeminen ja tarinan seuraaminen, voi tuoda keskittymisen ja vakauden tunteen. Huomion kiinnittäminen yhtenäiseen sisältöön pidemmäksi aikaa voi antaa kokemuksen oikeasta suunnasta ja ymmärrettävyydestä, jopa lukijan omaan arkeen liittyen.

On ollut tosi kiva, kun on voinut sulkea kaiken ulkopuolelle ja vain keskittyä siihen, mitä kirjassa tapahtuu [– –] on voinut samaistua kirjaan tai sen päähenkilöön. (Sara, 16)

Fakta: Fantasian suosio kasvaa levottomassa nykyaajassa

Monet seikat viittaavat siihen, että fantasian ja muiden sen kaltaisten tyyli-lajien suosio on kasvanut voimakkaasti viime vuosien aikana. Tieteiskirjallisuuden ja fantasian myynti on kasvanut merkittävästi ympäri maailman, joissain tapauksissa yli 40 prosenttia vain yhdessä vuodessa, ja nämä tyyllilajit jatkavat kasvuaan sekä taloudellisen tuoton että lukijoiden määrän osalta (Creamer 2025; Millot & Maher 2024; Öhman & Sörhag 2025).

Kehitystä edistävät osaltaan digitaaliset, BookTokin kaltaiset alustat, joilla erityisesti fantasia ja niin kutsuttu romantasia ovat nousseet keskiöön ja löytäneet uusia kohderyhmiä. Poliittisen epävarmuuden, informaatiotulvan ja kasvavan levottomuuden aikakautena etsiydytään usein fantasian pariin ja otetaan sen avulla etäisyyttä, tutkitaan vaihtoehtoisia maailmoja ja käsitellään monimutkaisia asioita (Falcon & Covington 2023; Jones 2020).

Fantasia ei ole vain keino paeta todellisuutta, vaan se tarjoaa myös selkeitä kerronnallisia rakenteita, moraalisia viitekehyksiä ja yhtenäisiä maailmoja. Siksi tämä tyyllilaji on erityisen tärkeä ajassa, jossa moni kokee, että todellisuutta on vaikea tulkita ja että tapahtumien yhteys toisiinsa ei ole aina selkeä. ■

Tästä näkökulmasta kirjallisuus näyttäytyy toimintana, jonka avulla ei vain rentouduta, vaan myös haetaan suuntaa monimutkaisessa maailmassa. Kirjallisuuden kerronnalliset rakenteet ja niiden tarjoama mahdollisuus seurata juonenkäänteitä pidemmän aikaa voivat auttaa luomaan merkitystä nykyaajassa, jossa johdonmukaisuuden säilyttäminen voi muuten olla hankalaa.

Kirjallisuus osana syventävää tiedonhakua

Sen lisäksi, että kirjallisuus tarjoaa irtioton ja näyttää suuntaa, käy haastatteluista ilmi, että se nähdään myös osana pitkäjänteisempää tiedon syventämisen prosessia. Osassa II todettiin, että kun jostain aiheesta tai asiasta halutaan saada tietoa, sitä haetaan nykyisin useista eri kana-

vista. Tiedonhaku on kuitenkin harvoin suoraviivaista, vaan se koostuu useista eri vaiheista, joissa eri sisällöillä on omat tehtävänsä.

Aiheeseen tutustuminen aloitetaan usein nopeammista ja helpommin saavutettavista medioista. Sosiaalinen media, videot, artikkelit ja podcastit herättävät kiinnostuksen aiheeseen ja auttavat ymmärtämään perusasiat. Seuraavassa vaiheessa aihetta saatetaan tutkia lisää vertailemalla lähteitä. Näistä löytynyttä tietoa punnitaan, problematisoidaan ja suhteutetaan muuhun tietoon. Prosessissa eri medioilla on omat tehtävänsä: yksiä käytetään aiheeseen tutustumiseen ja toisia joko tiedon tarkasteluun tai tiedon syventämiseen ja jäsentämiseen.

Tässä yhteydessä kirjallisuus näyttäytyy erityisenä tiedon syventämisen muotona. Kirjojen avulla, riippumatta siitä, luetaanko vai kuunnellaanko niitä, on mahdollista seurata ajatuksenkulkua tai tarinaa pidemmän aikaa johdonmukaisemmin ja syvemmin kuin monien muiden medioiden avulla. Ne voivat siten toimia kiinnepisteenä muutoin liikkuvassa ja pirstaleisessa tiedonhankintaprosessissa.

Niistä saa enemmän sävyjä ja yksityiskohtia. On mahdotonta tunkea muutamaan tuntiin kaikki se, mikä on kirjoitettu tekstiksi. Jos ajatellaan, että kirjan lukemiseen menee 30 tuntia, on mahdotonta tunkea se kaikki kahden tunnin elokuvaan. (Fabian, 37)

Minun mielestä on ihan terveellistä tarttua painettuun kirjaan, niinku pitää sitä kädessä ja keskittyä siihen tunti päivässä. (Robert, 23)

Samalla haastattelut osoittavat, että rooli ei ole itsestään selvä. Vaikka kirjallisuus usein koetaan syventävämpänä sisältönä, voi sen sisällyttäminen arkeen kuitenkin olla käytännössä vaikeaa. Muut mediat nähdään usein helpommin saatavina, nopeampina käyttää ja helpompina sovittaa arjen rytmiin. Tämän takia kirjallisuus ei aina olekaan se luonnollinen seuraava askel tiedon syventämisessä, vaikka sillä voisi olla prosessissa keskeinen asema.

Kirjallisuuden tehtävä näyttää siis tällä hetkellä olevan jännittei-

nen. Yhtäältä syventymisen, rakenteen ja johdonmukaisuuden tarve on ilmeinen. Toisaalta tietä syventymiseen muovaa mediaympäristö, jossa saatavuus ja nopeus usein määräävät sen, mitä medioita käytetään.

Näin ollen olisi tärkeää edistää kirjallisuuden näkyvyyttä näiden prosessien merkittävänä osana. Kyse ei ole muiden medioiden korvaamisesta, vaan kirjallisuuden kytkemisestä selkeämmin osaksi niitä prosesseja, joiden avulla jo nyt syvennetään tietoa. Tästä näkökulmasta katsottuna voivat sekä perinteiset kirjat että äänikirjat olla tärkeitä resursseja – sillä edellytyksellä, että niistä ensin muodostuu kiinteä osa tiedonhankintaprosesseja, joissa tarve tiedon syventämiseen syntyy.

Kirjallisuus sosiaalisena ja kulttuurisena energiana mediavirroissa

Sen lisäksi, että kirjallisuus tarjoaa tauon arjesta ja auttaa orientoitumaan, käy haastatteluista ilmi, että tänä päivänä kirjallisuus saa merkitystä myös sosiaalisista ja kulttuurisista ympäristöistä, joissa ihmiset viettävät aikaansa. Kirjallisuuden arvo ei siis ole kytköksissä ainoastaan lukemiseen toimintana, vaan myös siihen, miten kirjoja löydetään, jaetaan ja miten niistä keskustellaan eri yhteyksissä.

Kuten osassa II osoitettiin, tämän päivän mediaympäristöä hallitsevat horisontaaliset syötteet, joissa tieto ja kulttuuri leviävät verkostojen, suositusten ja sosiaalisen kanssakäymisen välityksellä. Tässä ympäristössä kulttuurinen merkitys ei synny vain institutionaalisten toimijoiden välityksellä, vaan siitä, että sisältö kiertää ihmisten välillä ja siitä muodostuu osa yhteistä viitekehystä.

Haastattelut osoittavat, että tämä logiikka toimii yhä useammin myös kirjallisuuden kohdalla. Kirjoja löydetään usein perinteisten kanavien sijaan sosiaalisen median, podcastien ja keskustelujen kautta. Kun kirja leviää näissä yhteyksissä, se voi nopeasti nousta yhteiseksi puheaiheeksi ja saada uusia lukijoita.

En koe ollenkaan olevani sosiaalisesti eristyksissä [kun luen]. Käytän ehkä kerran tai kaksi viikossa Redditiä, koska siellä on keskusteluryhmiä, joissa voi jutella eri kirjoista. (Malin, 25)

Tällaisissa yhteyksissä lukeminen ei enää olekaan yksinäistä, vaan sosiaaliin käytänteisiin liittyvää toimintaa. Lukemisessa on silloin kyse myös keskusteluihin osallistumisesta, kokemusten jakamisesta, kirjojen suositelusta ja suhtautumisesta muiden tulkintoihin.

Näin kirjallisuus saattaa saada osakseen uudenlaista kulttuurista energiaa. Kirjat, jotka eivät aiemmin ole levinneet kovinkaan laajalle, voivat löytää digitaalisten ympäristöjen avulla uusia kohderyhmiä ja vanhemmat julkaisut voivat herätä uudestaan eloon, kun uudet lukijat löytävät ne. Kirjallisuuden merkitys muovautuu näissä prosesseissa yhtä paljon sen perusteella, miten kirjoja jaetaan, miten niitä tulkitaan ja miten niistä keskustellaan kuin niiden sisällön perustella.

Samalla muuttuu myös lukijuuden merkitys. Haastatteluista selviää, että lukemisesta on joissain tapauksissa tullut näkyvämpää ja tiiviimpi osa ihmisten identiteettiä. Lukeminen ja sen jakaminen voivat olla tapa ilmaista kiinnostuksen kohteita, arvoja ja yhteenkuuluvuutta.

Tästä näkökulmasta katsottuna kirjallisuus kytkeytyy osaksi samaa kulttuurista logiikkaa kuin muutkin ilmaisun muodot, kuten esimerkiksi elokuvat ja musiikki. Tässä prosessissa merkitys ja arvo muodostuvat sisällön, yleisön ja alustojen vuorovaikutuksessa. Kirjallisuuden merkitys tänä päivänä liittyykin siksi yhtä paljon niihin yhteyksiin, joissa kirjoja löydetään, jaetaan ja joissa niistä keskustellaan kuin niiden saatavuuteen.

Kirjallisuuden arvo ei siis piile vain sen sisällössä tai yksittäisessä luku-kokemuksessa, vaan myös sen kyvyssä saada aikaan kiinnostusta, keskusteluja ja yhteisiä viitekehyksiä. Mediaympäristössä, jossa kulutetaan paljon kulttuuria samanaikaisesti ja nopeaan tahtiin, voi tämänkaltaisen sosiaalinen ankkuroituminen ratkaista, menestyykö kirja vai ei.

Yhteenveto

Kirjallisuuden arvo ei tänä päivänä piile siinä, miten hyvin se korvaa muut mediat, vaan tehtävissä, joita se täyttää suhteessa niihin. Nopea-tempoisessa arjessa ja mediaympäristössä, jossa liikutaan monien eri formaattien ja syötteiden välillä, kirjallisuuden merkitys muodostuu sen kyvystä toimia tässä todellisuudessa ja kyvystä vastata niihin tarpeisiin, joita nykyajan todellisuus synnyttää.

Kehityskulku voidaan tiivistää neljään havaintoon:

- Kirjallisuus katkaisee arjen kiireisen rytmin. Lukeminen tarjoaa keskittymistä, läsnäoloa sekä henkistä palautumista ja kilpailee siksi ihmisten ajasta pikemmin muiden syventymistä ja rentoutumista tarjoavien harrasteiden kuin nopean mediankulutuksen kanssa.
- Kirjallisuus auttaa löytämään oikean suunnan monimutkaisessa ja vaikeatulkintaisessa maailmassa. Yhtäjaksoisten tarinoiden sekä tekojen ja seurausten välisten selkeämpien yhteyksien ansiosta kirjallisuus voi täydentää pirstoutunutta informaatiotulvaa.
- Kirjallisuus on syventävä lenkki yhtenäisessä tiedonhankkimisprosessissa. Kirjat voivat tarjota rakennetta, johdonmukaisuutta ja syvyyttä prosessissa, jossa liikutaan eri medioiden välillä. Kirjat eivät kuitenkaan aina ole prosessin itsestään selvä seuraava askel, koska muut mediat koetaan saavutettavammiksi.
- Kirjallisuuden kulttuurinen merkitys syntyy sosiaalisissa ja digitaalisissa ympäristöissä. Kirjat liikkuvat samoissa ekosysteemeissä kuin muutkin kulttuuri-ilmiöt, ja niitä löydetään, jaetaan ja niistä keskustellaan näissä ekosysteemeissä. Siksi kirjojen menestys riippuukin pitkälti niiden näkyvyydestä ja leviämisestä.

Johtopäätökset

Raportin analyysi osoittaa, että kirjallisuuden nykyisiä haasteita ja mahdollisuuksia ei tule tulkita perinteisten kirjallisuuteen ja lukemistapoihin liittyvien käsitysten valossa. Arki on nopeatempoista, liikkuvaa ja monien rinnakkaisten aktiviteettien hallitsemaa, kun taas tieto ja kulttuuri puolestaan leviävät yhä useammin vaakasuuntaisesti usean eri median vuorovaikutuksessa. Tässä yhteydessä kirjallisuuden asema ei määräydy erityyksissä, vaan on liitoksissa siihen, miten ihmiset elävät ja hakevat suuntaa sekä monimutkaisessa mediaympäristössä että kiireisessä arjessa.

Kirjallisuuden ja lukemisen edistämisen eteen tehtävien toimien tulisikin lähteä liikkeelle lähtökohdista, jotka sopivat yhteen tämän logiikan kanssa. Jatkossa haasteena on siis luoda kirjallisuudelle edellytyksiä toimia arjelle ja mediankäytölle leimallisten rakenteiden puitteissa sekä herättää lukumotivaatiota ja kiinnostusta kirjallisuuteen.

Tämän valossa voidaankin vetää muutamia yleisiä johtopäätöksiä. Niitä ei tule ajatella yksittäisinä toimenpiteinä vaan ohjenuorana, jonka avulla työtä kirjallisuuden ja lukemisen parissa voisi kehittää ajassa, jossa sekä arki että mediaympäristö näyttävät erilaisilta kuin ennen.

1. Lähde liikkeelle ihmisten todellisesta arjesta - älä ihannekuvista

Yksi raportin keskeisistä oivalluksista on, että kirjallisuuden haasteena ei tänä päivänä ole niinkään motivaation puute vaan se, miten ihmisten arki on järjestetty. Siksi kirjallisuuden- ja lukemisedistämistoimien tulee lähteä liikkeelle ihmisten oikeasta elämästä, eikä niinkään normeista, jotka määrittävät, miltä lukemisen pitäisi näyttää. Monelle ei ole realistista varata säännöllisesti pidempiä rauhallisia hetkiä lukemiseen. Sen sijaan on tilanteita, joissa saattaisi ehtiä lukemaan, kuten odotusajat, työmatkat tai toistuvat rutiinit, mutta joissa tänä päivänä helpommin saatavilla olevat mediat usein syrjäyttävät lukemisen.

Lähdettäessä liikkeelle ihmisten elämänrytmistä pitää fokuksa siirtää. Sen sijaan että keskityttäisiin luomaan lisää aikaa lukemiselle, pitää jo olemassa olevat ”lukutilaisuudet” tehdä näkyviksi ja aktivoida. Pitää

myös hyväksyä, että nykyajan arjessa eri formaatit täyttävät eri tehtäviä. Esimerkiksi äänikirjojen ja podcastien suosio osoittaa, että kiinnostus pidempiin tarinoihin ja pohdiskeluihin ei ole kadonnut. Niiden muodot ovat vain sopeutuneet aiempaa liikkuvampaan elämäntilanteeseen.

Käytännön lukemisen edistämistoimissa pitäisi siis

- kiinnittää enemmän huomiota arjen siirtymätilanteisiin, eikä niinkään häiriöttömän lukuajan ihanteeseen
- nostaa paremmin esille niitä arjen tilanteita, joissa lukeminen on oikeasti mahdollista
- madaltaa huomattavasti lukemisen aloittamisen ja uudelleen aloittamisen kynnyksiä, toisin sanoen rohkaista lyhyisiin lukuhetkiin
- kehittää ja tukea muita syventymistä vaativia formaatteja.

2. Näe kirjallisuus osana suurempaa mediaekosysteemiä

Raportista selviää, että kirjallisuus ei tänä päivänä elä tyhjiössä, vaan on osa laajempaa mediaympäristöä, jossa liikutaan jatkuvasti eri formaattien ja alustojen välillä. Tietoa ja kulttuuria löydetään, tulkitaan ja jaetaan ympäristöissä, joissa sosiaalinen media, podcastit, artikkelit, videoaineistot ja kirjat toimivat yhdessä ja tukevat saman prosessin eri tehtäviä.

Kirjallisuuden merkitys määräytyy siis yhä enemmän sen mukaan, miten se kytkeytyy näihin ympäristöihin. Kirjoista kiinnostutaan usein vasta, kun jokin aihe on herättänyt mielenkiinnon muissa medioissa. Samaan aikaan analyysin tuloksista selviää, että kirjallisuus voi levitä laajalle, kun se on ensin saanut näkyvyyttä muissa yhteyksissä, erityisesti suositusten, sosiaalisten verkostojen ja digitaalisten yhteisöjen avulla.

Kirjallisuuden näkeminen osana mediaekosysteemiä edellyttääkin, että kirjaa ei nähdä irrallisena esineenä, vaan ymmärretään, että se onkin osa pidempää matkaa, jossa asteittain syvennyttään sisältöön ja tarinoihin. Tästä näkökulmasta katsottuna lukemisen edistämässä ei ole kyse vain kirjallisuuden tuomisesta lukijoiden ulottuville, vaan myös sen integroimisesta niihin yhteyksiin, joista tietoa ja kulttuuria jo etsitään, ja joissa niitä jaetaan ja niistä keskustellaan.

Käytännön toimitissa pitäisi siis

- toimia aktiivisemmin niissä ympäristöissä, joista sisältöä löydetään, erityisesti digitaalisissa ja sosiaalisissa yhteyksissä
- kytkeä kirjallisuus selkeämmin muihin medioihin, joiden kautta aiheisiin aluksi tutustutaan
- tehdä kirjoista ja kirjallisuudesta näkyvämpi osa laajempia tiedonkattamamis- ja kulttuuriprosesseja, sen sijaan että ne nähtäisiin vain muista irrallisina tuotteina
- tukea entistä paremmin kirjojen sosiaalista levittämistä eri kanavissa, joissa kirjallisuudesta keskustellaan, sitä jaetaan ja se saa merkitystä yhteisistä asiayhteyksistä.

3. Sijoita kirjallisuutta paikkoihin, joissa kiinnostusta on jo olemassa

Kirjallisuuteen liittyvän kiinnostuksen kasvaminen ja menestys ovat tänä päivänä pitkälti riippuvaisia laajemmasta, eri kulttuuristen asiayhteyksien vuorovaikutuksesta, erityisesti sosiaalisesta mediasta ja digitaalisista suosituksista. Kirjat nousevat usein uudella tavalla kiinnostuksen kohteiksi, kun ne liitetään toisiin ilmiöihin, jotka jo herättävät kiinnostusta, kuten elokuvaan, televisiosarjoihin, yhteiskunnallisiin keskusteluihin ja ajankohtaisiin aiheisiin. Tämänkaltaista ”kulttuurista energiaa” syntyy medioiden, ideoiden ja sosiaalisten yhteyksien leikkauspisteissä, sekä digitaalisesti että ihmisten kohdatessa.

Kirjallisuutta ei siis tulisi välittää vain perinteisillä kirjallisuusareenoilla tai yksittäisillä alustoilla, vaan myös aktiivisesti sijoittaa yhteyksiin, joissa huomiota ja kiinnostusta on jo olemassa.

Tämän logiikan mukaan toimiminen edellyttää, että kirjallisuus nähdään ilmiönä, joka voi liikkua eri areenoiden välillä ja saada muihin kokemuksiin liittyvää merkitystä. Kyse ei kuitenkaan ole kirjallisuuden omien luontevien yhteyksien korvaamisesta uusilla, vaan näiden täydentämisestä viemällä kirjallisuutta ympäristöihin, joissa se voi saada enemmän näkyvyyttä, merkitystä ja kaikkua.

Käytännön kirjallisuuden edistämistoimissa pitäisi siis

- aktiivisemmin liittää kirjallisuus toisiin kulttuurin ilmaisumuotoihin, kuten elokuvaan, televisiosarjoihin, peleihin ja ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin
- sijoittaa kirjoja paikkoihin ja tilanteisiin, joissa jo nyt osoitetaan kiinnostusta ja innostusta, sen sijaan, että yritettäisiin luoda uusia yhteyksiä
- vahvistaa entisestään konkreettisia ja sosiaalisia areenoita, kuten tapahtumia, lukupiirejä ja virallisia keskusteluja, joissa kirjallisuudesta voidaan keskustella ja se voi saada yhteisiin kokemuksiin liittyvää merkitystä
- kehittää edelleen temaattisia ja kontekstuaalisia kirjallisuuden pariin johtavia väyliä, joissa kirjallisuus liitetään nykypäivänä ajankohtaisiksi koettuihin kysymyksiin ja aiheisiin.

4. Lähde liikkeelle tarkoituksesta ja arvosta - älä formaatista

Tutkimuksen perusteella kirjallisuuden merkitys tänä päivänä liittyy tiiviisti siihen, miten kirjallisuutta käytetään ja mitä arjen tarpeita se täyttää. Mediaympäristössä, jossa käytetään rinnakkain monia eri formaatteja, ei ole kyse siitä, mitä mediaa käytetään, vaan siitä, mitä arvoa se luo missäkin yhteydessä.

Haastatteluista selviää, että kirjallisuus täyttää useita tällaisia tehtäviä. Sen avulla voi syventää tietojaan kysymyksissä, joita kohtaan mielenkiinto on jo aiemmin herännyt muiden medioiden kautta, luoda yhteyksiä ja merkitystä monimutkaisiin aiheisiin liittyen sekä saada keskittymisen kokemuksia muuten pirstaleisessa arjessa. Erityisen selkeää on kirjallisuuden potentiaali johdonmukaisen ja luotettavan tiedon lähteenä. Kun tietoa haetaan monista eri lähteistä, voi kirja olla se vaihe, jossa syvennetään ajatuksia, kehitetään näkökulmia ja vakautetaan ymmärrystä.

Kirjallisuuden arvo suhteutuu tänä päivänä suuressa määrin muihin ilmiöihin. Se ei muodostu eristyksissä, vaan siitä, miten kirjalli-

suus täydentää muita medioita ja tarjoaa jotain erityistä, joka puuttuu nopeammista ja pirstaleisemmista formaateista. Lähdetessä liikkeelle kirjallisuuden tehtävästä eikä sen formaatista pitääkin siis fokusta siirtää kirjasta esineenä siihen, mitä lukeminen todellisuudessa mahdollistaa.

Käytännön toiminnoissa pitäisi siis

- nostaa paremmin esille kirjallisuuden tehtävää syventymisen ja luotettavan tiedon lähteenä monimutkaisessa tietoympäristössä
- asemoida kirjat osaksi tiedonkartuttamisprosesseja, pikemmin kuin vaihtoehdoksi muille medioille
- tehdä selkeämmäksi, miten kirjat voivat auttaa löytämään yhteyksiä, merkitystä ja suuntaa
- tuoda paremmin julki kirjallisuuden arvo siitä näkökulmasta, mitä kirjallisuus saa aikaan – näitä ovat esimerkiksi keskittymisen, pohdiskelun ja syvemmän ymmärryksen mahdollistaminen.

5. Siirry vaikuttamisesta mahdollistamiseen

Yksi tutkimuksesta ilmi käyvistä keskeisistä muutoksista on kulttuurin ja tiedon institutionaalisissa ehdoissa tapahtunut muutos. Kirjallisuuden levikki ja merkitys ovat perinteisesti määräytyneet pitkälti ylhäältä alaspäin suuntautuvissa rakenteissa, joissa koulun, kirjaston, kustantamon ja kulttuurijärjestöjen kaltaisilla instituutioilla on ollut selkeä välittäjän ja normittajan rooli. Tänä päivänä kirjallisuuden levikki, arvo ja merkitys määräytyvät yhä useammin horisontaalisissa virroissa, joissa vaikutukset leviävät laajemmalle ja joissa lukijat itse osallistuvat aktiivisesti määrittelemään, mikä teos saa huomiota ja merkitystä osakseen.

Instituutioiden tehtävä ei ole kuitenkaan kadonnut, vaan niiden luonne on muuttunut. Mediaympäristössä, jossa kulttuurinen merkitys muodostuu suurelta osin verkostoissa, yhteisöissä ja epävirallisissa yhteyksissä, ei riitä, että vaikuttaa pelkästään perinteisten kanavien kautta tai yrittää ohjata huomiota ylhäältä päin. Instituutioiden tulisi sen sijaan lisätä ymmärrystään ja vuorovaikutustaan niiden ympäristöjen kanssa, joissa kirjallisuus todella liikkuu ja saa merkitystä.

Siirtyminen vaikuttamisesta mahdollistamiseen edellyttääkin siis näkökulman vaihdosta. Sen sijaan, että pyritään perinteisin menetelmin vaikuttamaan siihen, mitä luetaan ja miten kirjallisuutta arvotetaan, tulisi luoda edellytyksiä sille, että kirjallisuus saisi merkitystä niissä ympäristöissä ja käytännöissä, joissa jo aktiivisesti osallistutaan. On myös tunnustettava, että arvo ja merkitys yhä useammin syntyvät toimijoiden vuorovaikutuksesta, eikä niinkään yksittäisten instituutioiden panostuksesta.

Käytännössä instituutioiden pitäisi siis

- ymmärtää entistä paremmin horisontaalisten virtausten toimintaperiaatteita ja sitä, miten kirjallisuus niissä leviää
- tukea ja vahvistaa entisestään olemassa olevia käytäntöjä ja yhteisöjä, joissa kirjallisuus on jo läsnä, sen sijaan, että ne tekevät vain omia uusia avauksia
- tehdä entistäkin tiiviimpää yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa ja ottaa huomioon myös epäviralliset verkostot ja digitaaliset yhteisöt
- luoda enemmän rakenteita ja resursseja, joiden avulla muiden on mahdollista löytää sekä jakaa kirjallisuutta ja työskennellä sen parissa omaehtoisesti
- mahdollistaa kirjallisia aktiviteetteja ja osallisuutta, eikä vain välittää sisältöä.

Lopuksi

Tämän tutkimuksen lähtökohtana oli yksinkertainen mutta olennainen kysymys: Mikä on kirjallisuuden merkitys yhteiskunnassa, jossa sekä arki että mediaympäristö ovat muuttuneet perusteellisesti?

Analyysin tulokset osoittavat, että kirjallisuuden asemaa ei voida nykyisin tarkastella yksinkertaisista, kirjan ja ruudun tai syventymisen ja tarkkaamattomuuden vastakohdista käsin. Sen sijaan esiin nousee monisärmäisempi kuva, jossa kirjallisuuden mahdollisuudet ja rajoitukset muodostuvat sen perusteella, miten ihmiset oikeasti elävät ja miten he käyttävät eri medioita.

Perinteistä kirjaa on vaikea sovittaa luontevasti nopeatempoiseen ja liikkuvaan arkeen, jossa hoidetaan monia askareita rinnakkain. Se ei kuitenkaan tarkoita, että kiinnostus tarinoihin, tietoon ja syventymiseen olisi vähentynyt. Tutkimuksen tulos viittaa päinvastoin siihen, että nämä tarpeet ovat edelleen voimakkaita, mutta ne tyydytetään yhä useammin arjen rakenteisiin paremmin sopivilla formaateilla ja tavoilla.

Samaan aikaan kirjallisuus toimii mediaympäristössä, jossa tieto ja kulttuuri liikkuvat orgaanisesti, eivätkä niinkään selkeästi rajattujen kanavien kautta. Tällaisessa ympäristössä merkitys syntyy näkyvyydestä, suosituksista ja sosiaalisesta levityksestä. Kirjallisuuden menestys onkin siis hyvin tiiviisti kytköksissä niihin ympäristöihin, joista jo etsitään tietoa, kulttuuria ja yhteenkuuluvuutta.

Kirjallisuuden ydin ei nykyään ole muiden medioiden korvaamisessa tai kirjallisuuden aiemman erityisaseman palauttamisessa, vaan siinä, millaisia käyttömuotoja kirjallisuus saa ja miten sen merkitys rakentuu suhteessa muihin medioihin.

LÄHTEET

- Auxier, B., Patel, H. & Rawat, A. 2024. *User-generated video content fuels music discovery and fandom among younger people*. Deloitte Insights. Saatavissa: Lue artikkeli. Luettu 6.4.2026.
- Balling, G. & Martens, M. 2024. "BookTok Helped Us Sell It: How TikTok Disrupts Publishing and Fuels the #Romantasy Boom". *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies* <https://doi.org/10.1177/135485652413012711-21>.
- Berglund, K. & Steiner, A. 2026. *Bokbarometern*. Tukholma: Svenska förläggareföreningen.
- Cain, S. 2025. "'We're insanely hubristic': how The Rest Is History became the world's biggest history podcast". *The Guardian*. Saatavissa: Lue artikkeli. Luettu 8.4.2026.
- Creamer, E. 2025. "Romantasy and BookTok driving a huge rise in science fiction and fantasy sales". *The Guardian*. Saatavissa: Lue artikkeli. Luettu 11.4.2026.
- Falcon, H., & Covington, K. 2023. "Young Readers Find Hope – and Escape – in Sci-Fi and Fantasy Books". *Yes! Magazine*. Saatavissa: Lue artikkeli. Luettu 10.4.2026.
- Fuller, D. & Rehberg Sedo, D. 2013. *Reading Beyond the Book. The Social Practices of Contemporary Literary Culture*. New York: Routledge.
- Hakoniemi, E. 2018. "Sivistys yhteiskunnallisena voimana – työväen sivistystyön sivistys-käsite". *Koulu ja menneisyys* 56, 155–179.
- Halinen, I., Harmanen, M. & Mattila P. 2013. *Making Sense of Complexity of the World Today. Why Finland is Introducing Multiliteracy in Teaching and Learning*. Helsinki: Finnish National Board of Education.
- Hanifi, R., Haaramo, J., & Saarenmaa, K. 2021. *Mitä kuuluu vapaa-aikaan? Tutkimus, tieto ja tulkinat*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Heikkilä, R. 2024. *Miksi lakkasimme lukemasta? Sosiologinen tulkinta lukemisen muutoksesta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hutcheon, L. 2013. *A Theory of Adaptation*. 2nd ed. New York: Routledge.
- Jarvis, J. 2023. *The Gutenberg Parenthesis. The Age of Print and its Lessons for the Age of the Internet*. New York: Bloomsbury Publishing.
- Jerasa, S.E. 2025. "The #BookTok Connection: Examining Cultural and Linguistic Identity Expression in Online Reading Communities". *Education Sciences* 15:2, 234–260.
- Jones, E. 2020. "Science fiction builds mental resiliency in young readers". *The Conversation*. Saatavissa: Lue artikkeli. Luettu 22.5.2026.
- Kirjakauppaliitto (2025). "Kirjamyynä pysyi viime vuoden tasolla – painetun tietokirjallisuuden myynti kasvoi". Saatavissa: Lue artikkeli. Luettu 10.4.2025.

- Laine, O. 2026. "Paluu suosioon". *Helsingin Sanomat* 21.3.2026. Saatavissa: Lue artikkeli. Luettu 10.4.2026.
- Lindh, I., & Hiidenmaa, P. 2023. "Äänikirjojen kuuntelu osana lukemisen kulttuuria". *Kulttuurintutkimus* 40:1, 3–19.
- Mac Donnell, C. 2024. "‘Reading is so sexy’. Gen Z turns to physical books and libraries". *The Guardian*. Saatavissa: Lue artikkeli. Luettu 10.4.2026.
- Martens, M., Balling, G., & Higgason, K. A. 2022. "#BookTokMadeMeReadIt: Young adult reading communities across an international, sociotechnical landscape". *Information and Learning Sciences* 123:11–12, 705–722.
- Milliot, J. & Maher, J. 2024. "Riding on Romance and Romantasy, Print Book Sales Edge into Positive Territory". *Publishers Weekly* 9.10.2024. Saatavissa: Lue artikkeli. Luettu 12.4.2026.
- Nivins, S., Mooney, M. A., Nigg, J. & Klingberg, T. 2026. "Digital Media, Genetics, and Risk for ADHD Symptoms in Children: A Longitudinal Study". *Pediatrics Open Science* 2:1, 1–10
- Ritzer, G. 2004. *The McDonaldization of Society*. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.
- Rioja, K. et al. 2023. "Unraveling the link between media multitasking and attention across three samples". *Technology, Mind, and Behavior* 4:2, 134–150.
- Rosa, H. 2015. *Social Acceleration. A New Theory of Modernity*. New York: Columbia University Press.
- Schulman, M. 2017. "Orwells 1984 storsäljare efter Trumps påståenden". *Yle*. Saatavissa: Lue artikkeli. Luettu 6.4.2026.
- Steiner, A. 2025. "BookTok Reading Practices: Intensive and Extensive Reading in Display Mode". *Participations. Journal of Audience & Reception Studies* 21:2, 1–16.
- Tiberg, C. 2024. "Trendbrott – den fysiska boken ökar mest". *SVT*. Saatavissa: Lue artikkeli. Luettu 13.4.2026.
- Van Deursen, A. J. A. M. & Van Dijk, J. A. G. M. 2014. "The digital divide shifts to differences in usage". *New Media & Society* 16:3, 507–526.
- Ward, A. F., Duke, K., Gneezy, A. & Bos, M. W. 2017. "Brain Drain: The Mere Presence of One's Own Smartphone Reduces Available Cognitive Capacity". *Journal of the Association for Consumer Research* 2:2, 140–154.
- Weingartner, S. 2020. "Digital omnivores? How digital media reinforce social inequalities in cultural consumption". *New Media & Society* 23:11, 3370–3390.
- Öhman, S. & Sörhag, E. 2025. "Tydlig försäljningsökning för lyrik och fantasy: 'Nästan allt säljer slut'". *Svensk Bokhandel*. Saatavissa: Lue artikkeli. Luettu 20.5.2026.

The first part of the paper discusses the importance of understanding the cultural context of the research. It highlights the need for researchers to be sensitive to the values and beliefs of the communities they are studying. This is particularly important in the field of education, where cultural differences can significantly impact learning outcomes. The paper then moves on to discuss the challenges of conducting research in culturally diverse settings. It notes that researchers often face difficulties in establishing rapport with participants and in interpreting their responses. To address these challenges, the paper suggests several strategies, including the use of local informants and the development of culturally appropriate research instruments. The final part of the paper discusses the importance of ethical considerations in cross-cultural research. It emphasizes the need for researchers to obtain informed consent from participants and to ensure that their research does not cause harm to the communities they are studying.

SVENSKA
LITTERATURSÄLLSKAPET
I FINLAND